

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Meddelande nr 2014:29

En aktuell översiktsplan

Underlagsrapport för sammanfattande
redogörelse, Jönköpings län

2014-12-10

■ En aktuell översiktsplan

Underlagsrapport för sammanfattande
redogörelse, Jönköpings län
2014-12-10

Meddelande	Nr 2014:29
Kontaktperson	Karin von Zweigbergk, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Direkttelefon 010-22 36 333, e-post karin.von.zweigbergk@lansstyrelsen.se
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/jonkoping
Fotografier	Bilderna i rapporten är tagna av Smålandsbilder, med undantag från: Framsidan, Islossning på Vättern samt Översvämning (se nedan) Sida 23, Islossning på Vättern, Länsstyrelsen i Jönköpings län Sida 25, Stora opåverkade områden, Länsstyrelsen i Jönköpings län Sida 27, Översvämning, Länsförsäkringar Sida 28, Kartläggning av farligt godstransporter, September 2006, MSB Sida 30, Förorenade områden, Filip Nilsson Sida 43, Miljömålsillustration, Tobias Flygar
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M--14/29--SE
Upplaga	100 exemplar.
Tryckt på	Länsstyrelsen, Jönköping 2014
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på miljömärkt papper.

© Länsstyrelsen i Jönköpings län 2014

Förord

År 1987 infördes plan- och bygglagen och översiktsplanering för alla kommuner blev då för första gången ett lagkrav. Sedan dess har det hänt mycket vad gäller medvetenheten om miljön runt omkring oss och hur vi påverkar och påverkas av omvärlden. Det handlar om hur klimatet förändras och vilka följder det får för samhället, risker kopplade till miljögifter, trafik och transporter, barns rätt till en bra livsmiljö, jämställdhet och så vidare. Denna medvetenhet har bland annat lett till en rad nya mål på nationell nivå.

Idag förväntas översiktsplanen spegla, om inte alla, så i vart fall många politiskt uppsatta mål. Det ställer höga krav på kommunens planerare. För att översiktsplanen ska bli användbar och tjäna sitt syfte behöver den fokusera på de frågor som är angelägna i den enskilda kommunen, men det finns också vissa frågor som mer eller mindre måste behandlas i en översiktsplan för att den ska vara aktuell och spegla den verklighet vi lever i. För att motsvara förväntningarna på översiktsplanens innehåll behöver översiktsplanen också vara mer strategisk, det vill säga utformad på ett sätt så att den kan ligga till grund för strategiska beslut om mark och vatten kopplade till olika ämnesområden.

I Jönköpings län är kommunerna bra på att översiktsplanera och har antingen nyligen tagit fram en ny översiktsplan, är en bit in i planprocessen eller är på väg att starta upp nytt översiktsplanarbete. Den förändringstakt som genomsyrar samhället gäller i stora delar för Jönköpings län och det är därför viktigt att fortsätta att arbeta aktivt med översiktsplanering.

Denna rapport är ett försök från Länsstyrelsens sida att sälla bland all den information som finns och översätta den så att den blir användbar i översiktsplaneringen. Den utgör också en del av det lagstadgade kravet på att Länsstyrelsen minst en gång per mandatperiod ska lämna en sammanfattande redogörelse till kommunen. Vår förhoppning är att underlagsrapporten ska underlätta det fortsatta arbetet och därmed bidra till en kontinuerlig översiktsplanering.

Den första versionen av rapporten togs fram år 2012. Denna rapport, version nummer två, är uppdaterad under år 2014.

Niklas Aronsson
länsarkitekt

Karin von Zweigbergk
sammansplanerare

Innehållsförteckning

Förord.....	5
Innehållsförteckning.....	6
Inledning	7
Digital information om planeringsunderlag.....	8
Miljö kvalitetsnormer (MKN)	9
Riksintressen	11
Vatten- och avloppsplanering	16
Vindkraft	17
Strandskydd	18
Energi och klimat	20
Stora opåverkade områden	24
Jordbruksmark.....	26
Hälsa och säkerhet	27
Kulturmiljö	33
Mänskliga rättigheter.....	35
Grönstruktur och friluftsliv	40
Folkhälsa.....	42
Miljömål	43
Bostadsförsörjning.....	44
Regional utveckling	45

Inledning

Enligt 3 kap 27 § plan- och bygglagen (PBL) ska kommunfullmäktige minst en gång under varje mandatperiod pröva om kommunens översiktsplan är aktuell i förhållande till de krav som ställs i PBL. Sedan 2 maj 2011 ska Länsstyrelsen enligt 3 kap 28 § PBL lämna en sammanfattande redogörelse till kommunen minst en gång per mandatperiod. Den ska innehålla en redovisning av de statliga och mellankommunala intressen som kan ha betydelse för översiktsplanens aktualitet och Länsstyrelsens synpunkter på dessa. Länsstyrelsen ska också lämna en sammanfattande redogörelse när kommunen begär det. Tanken är att kommunen ska ha den sammanfattande redogörelsen som underlag för sin aktualitetsprövning. Eftersom Länsstyrelsen ska lämna en redogörelse oberoende av var i översiktsplane-processen kommunen befinner sig, kan den dock komma att fylla olika funktioner. Den kan vara ett viktigt och värdefullt underlag inför kommunens aktualitetsprövning, men den kan också vara ett bra underlag i arbetet med en ny översiktsplan.

Länsstyrelsen har valt att med denna rapport redovisa aktuellt planeringsunderlag som sedan kommer att ligga till grund för kommunspecifika sammanfattande redogörelser där Länsstyrelsen lämnar synpunkter på den enskilda översiktsplanens aktualitet.

Rapportens upplägg och avgränsning

Denna rapport innehåller kommentarer till planeringsunderlag som berör samtliga kommuner i länet. Rapporten utgår främst från de frågor där Länsstyrelsen har särskilt vägledningsansvar, det vill säga både statliga och andra allmänna intressen. Varje avsnitt i efterföljande kapitlet avslutas med en ruta som innehåller ett förslag till hur man kan arbeta med frågan i översiktsplaneringen.

Länsstyrelsen avser att uppdatera denna rapport i takt med att nya frågor blir aktuella och lagstiftningen förändras. Rapporten är tillgänglig på [Länsstyrelsens webbplats](#).

Digital information om planeringsunderlag

För att underlätta sökandet av information har det de senaste åren utvecklats flera tjänster som samlar information och gör den sökbar, exempelvis vad gäller geodata.

Geodataportalen

[Geodataportalen](#) är en webbaserad metadatakatalog för sökning av geodata och tjänster från olika organisationer. Portalen ger möjlighet att söka, titta på och eventuellt ladda ner geodata från olika källor. Geodataportalen visar vad som finns och var det finns. För att få tillgång till informationen behöver man i särskilda fall ha avtal med leverantören, t.ex. genom geodatasamverkan. Alla kommuner har tillgång till geodataportalen. Beroende på vilken organisation som levererar underlag kan det finnas olika regler för åtkomsten av informationen.

Länsstyrelsernas GIS-tjänster

Länsstyrelserna har GIS-tjänster i form av karttjänster och geodata. På länsstyrelsernas [gemensamma webbplats för GIS-tjänster](#) finns nationella geodata och tjänster samt länsvisa geodata för nedladdning. Länsstyrelserna lanserar under 2015 en ny metadatakatalog för geodata för att underlätta sökning och åtkomst av geodatafiler och tjänster.

[Länsstyrelsens WebbGIS](#) är en karttjänst med flera av länsstyrelsens underlag.

Planeringskatalogen

För att ytterligare svara upp till Länsstyrelsens ansvar att tillhandahålla planeringsunderlag och sammanställa underlag från andra statliga myndigheter, pågår ett arbete med att utveckla en nationell katalog för planeringsunderlag. Länsstyrelserna arbetar med att utveckla en digital och sökbar katalog med nationellt och regionalt planeringsunderlag. Såväl geodata som vägledningar, rapporter, planer och program som är relevanta i planeringssammanhang ska samlas på ett ställe. Lansering av Planeringskatalogen beräknas ske under 2015.

Miljö kvalitetsnormer (MKN)

Miljö kvalitetsnormer (MKN) är ett juridiskt bindande styrmedel som infördes med miljöbalken 1999 för att komma till rätta med miljöpåverkan från diffusa utsläppskällor som till exempel trafik och jordbruk. Miljö kvalitetsnormerna går att hitta i miljöbalkens femte kapitel med tillhörande förordningar. Av översiktsplanen ska det, enligt 3 kap 5 § PBL, framgå hur kommunen avser att följa gällande miljö kvalitetsnormer. Det ska bland annat framgå om det finns risk för att överskrida miljö kvalitetsnormerna eller inte.

MKN för luft

Under 2010 infördes nya bestämmelser om miljö kvalitetsnormer i Sverige för att införliva EU:s luftkvalitetsdirektiv (2008/50/EG). De nya bestämmelserna finns i [Luftkvalitetsförordningen \(SFS 2010:477\)](#) som från den 1 juli 2010 har ersatt den tidigare förordningen om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft (2001:527). Miljö kvalitetsnormer med krav på kvalitet i utomhusluft finns för kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, kolmonoxid, ozon, bensen, partiklar (PM10 och PM2,5), bens(a)pyren, arsenik, kadmium, nickel och bly. [Naturvårdsverkets handbok ”Luftguiden, Handbok om miljö kvalitetsnormer för utomhusluft” \(2011:1\)](#) innehåller Naturvårdsverkets tolkning av de nya bestämmelserna. Den omfattar hela kedjan från bedömning, prövning och tillsyn till hur kontroll av luftkvalitet, information och rapportering ska gå till samt hur åtgärdsprogram ska tas fram.

Förutom miljö kvalitetsnormer för luft finns det nationella mål om luftkvalitet som anges inom miljömålet ”Frisk luft”. Läs mer om detta i avsnittet Miljömål.

MKN för luft i ÖP:

I Jönköpings län är det partiklar (PM10) och kvävedioxid som har visat sig vara det största problemet. I det fall det finns risk för att någon miljö kvalitetsnorm kan komma att överskridas till följd av genomförande av översiktsplanen, ska det av översiktsplanen framgå i vilka områden detta kan komma att ske. Av översiktsplanen ska då även framgå hur man ska gå tillväga för att miljö kvalitetsnormerna ska följas. Det kan handla om såväl nödvändiga fysiska åtgärder som riktlinjer för hur frågan ska behandlas i efterföljande detaljplaneläggning.

MKN för vatten

I december 2009 beslutade vattenmyndigheterna om miljökvalitetsnormer för samtliga vattenförekomster i Sverige, det vill säga sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. Miljökvalitetsnormerna anger vilken vattenstatus som ska uppnås vid en viss tidpunkt. Statusklassning är inom vattenförvaltningen ett sätt att beskriva vattnets kvalitet. Miljökvalitetsnormer och statusklassningar formuleras på olika sätt beroende på vilken typ av vattenförekomst de berör. För ytvatten finns miljökvalitetsnormer och statusklassningar för kemisk och ekologisk status, medan det för grundvatten finns miljökvalitetsnormer och statusklassningar för kemisk och kvantitativ status.

Som grund för miljökvalitetsnormerna finns en statusklassning för sjöar och vattendrag. Sedan miljökvalitetsnormerna beslutades år 2009 har Länsstyrelsen tagit fram ett förslag till ny statusklassning, det vill säga en ny bedömning av hur vattnet är påverkat ur kemiska och ekologiska aspekter. Statusklassningen är ännu inte fastställd men underlaget går att ta del av via <http://www.viss.lansstyrelsen.se/>. Nuvarande miljökvalitetsnormer för vatten gäller dock fram till dess att nya MKN beslutas i december 2015. I bedömningen av hur miljökvalitetsnormerna följs bör utgångspunkten vara den nya klassningen då den ger en signal om hur det ser ut idag. För att se till att miljökvalitetsnormerna uppfylls har de olika vattendistrikten beslutat om åtgärdsprogram för 2009-2015. Jönköpings län tillhör två vattendistrikt och berörs därmed av två åtgärdsprogram, nämligen [åtgärdsprogram för Södra Östersjön](#) och [Västerhavet](#).

En allmän vägledning för hur miljökvalitetsnormerna för vatten kan hanteras i översiktsplaneringen publicerades 2011 av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Rapporten finns att hämta hem från [Länsstyrelsen i Jönköpings läns webbplats](#).

[VattenInformationssystem Sverige \(VISS\)](#) är en databas med alla Sveriges större sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. För dessa vatten kan man i VISS hitta information om klassning av vattnets kvalitet, gällande miljökvalitetsnormer, provtagningspunkter och rapportering till EU. Man kan även hitta förslag på åtgärder för att nå god vattenstatus.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har även tagit fram broschyrer som sammanfattar de olika sjöarna och vattendragens status, dess miljöproblem samt förslag till åtgärder. Broschyerna utgör ett bra planeringsunderlag för enskilda sjöar och vattendrag och finns att ladda hem på [Länsstyrelsen i Jönköpings läns webbplats](#). Observera att uppgifterna om vattenstatus är från förra klassningen 2009, och att mer konkreta åtgärdsförslag numera finns i VISS. Innehåll och upplägg i broschyrerna kommer att uppdateras efter beslut om MKN och åtgärdsprogram i december 2015. När det gäller grundvattenförekomster arbetar Länsstyrelsen med att ta fram nytt informationsmaterial.

MKN för vatten i ÖP:

Ett sätt att hantera MKN vatten i översiktsplanen är att med text och kartor redovisa de vattenförekomster som har en dålig vattenkvalitet och där åtgärder liksom påverkan måste beaktas vid planering och byggande. De bakomliggande miljöproblemen för de sjöar, vattendrag och grundvattenförekomster som inte uppnår god status bör sedan redovisas och kommunens strategier anges för hur man avser att hantera frågan i efterföljande detaljplaner och andra lokaliseringsbeslut enligt PBL.

Riksintressen

Områden av riksintresse ingår i miljöbalkens grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden och ska enligt plan- och bygglagen anges i översiktsplanen. Av översiktsplanen ska också framgå hur kommunen avser att tillgodose de redovisade riksintressena. Tanken med riksintressen är att peka ut områden som är särskilt viktiga för en viss mark- eller vattenanvändning från allmän synpunkt. Områdena ska så långt som möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada området värde eller försvåra utnyttjandet av det aktuella intresset. För närvarande pågår det en översyn av riksintressena inom flera av de ansvariga sektorsmyndigheterna samt på länsstyrelserna. Regeringen har också tillsatt en särskild utredare vars uppgift är att göra en översyn av riksintressesystemet och dess funktion. Utredningen lämnade ett delbetänkande den 14 augusti 2014 och ett slutbetänkande ska lämnas den 1 december 2015. Läs mer om utredningen på [Statens offentliga utredningars webbplats](#).

Vissa områden i Sverige är särskilt utpekade som riksintressen av riksdagen direkt i miljöbalkens fjärde kapitel. För övriga riksintressen det vill säga de enligt tredje kapitlet, är respektive sektorsmyndighet ansvarig för utpekandet.

Samtliga riksintressen går att nå via [Länsstyrelsens WebbGIS](#) samt att ladda ner som GIS-skikt med hjälp av [Länsstyrelsernas GIS-tjänst](#).

Vättern med öar och strandområden

Vättern med öar och stränder är särskilt utpekade som riksintresse i miljöbalkens fjärde kapitel. Området är i sin helhet av riksintresse med hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns i områdena. Inom detta område ska turismens och friluftslivets intressen särskilt beaktas vid bedömning av tillåtligheten av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön.

Emån

Emån och dess avrinningsområde är särskilt utpekade som riksintresse i miljöbalkens fjärde kapitel. Det innebär att vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenöverledning för kraftändamål inte får utföras inom detta område.

Natura 2000

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden inom Europeiska Unionen. Syftet är att värna om naturtyper, fåglar, arter och livsmiljöer samt vissa arter som EU-länderna har kommit överens om är av gemensamt intresse. Natura 2000-områden är även av riksintresse enligt 4 kap miljöbalken. Det innebär att de har samma bevarandestatus som övriga riksintressen. I Jönköpings län finns 196 områden. Bevarandeplaner för områdena finns på [Länsstyrelsens webbplats](#). Länsstyrelsen arbetar under 2014-2016 med att uppdatera bevarandeplanerna enligt ett uppdrag från Regeringen. Arbetet görs utifrån riktlinjer från Naturvårdsverket.

Vindbruk

Riksintresse för vindbruk har funnits sedan år 2004. Den senaste uppdateringen genomfördes under åren 2010-2013. Uppdateringen innebar för Jönköpings län att antalet riksintresseområden minskade. Detta till följd av att kriterierna för riksintresseutpekandena har ändrats. Exempelvis har kriteriet vad gäller årsmedelvind blivit hårdare, minsta områdesstorlek har ändrats från 3 km² till 5 km², Natura 2000-områden och natur- och kulturresevat har

undantagits på förhand och närmast rekommenderade avstånd till bebyggelse har ändrats från 400 meter till 800 meter. Ett kriterium är också att de riksintresseområden från utpekandet 2008 där det pågår projektering för vindkraftverk kvarstår som riksintressen. Det är detta sistnämnda kriterium som har varit avgörande i utpekandet av riksintresse i Jönköpings län. I Jönköpings län finns sju utpekade riksintresseområden. Information om riksintresse för vindbruk finns på [Energimyndighetens webbplats](#).

Kulturmiljö

I Jönköpings län finns 93 områden av riksintresse för kulturmiljö. Riksintressebeskrivningar finns på [Riksantikvarieämbetets webbplats](#).

Riksantikvarieämbetet har tagit fram en ny [handbok för kulturmiljövårdens riksintressen](#) som kommer att vara vägledande i Länsstyrelsens arbete med översyn av kulturmiljövårdens riksintressen i länet. Sedan ett antal år arbetar Länsstyrelsen i Jönköpings län med att ta fram nya fördjupade riksintressebeskrivningar i dialog med berörda kommuner. De nya underlagen syftar till att förtydliga det aktuella riksintressets värden så att det blir lättare att förhålla sig till hur exempelvis en expolaterings påverkan på riksintresset kan begränsas. Under åren 2015 och 2016 kommer Länsstyrelsen att prioritera att revidera underlagen för riksintressen inom områden som är aktuella för bostadsbyggande.

Naturvård

I Jönköpings län finns 143 områden av riksintresse för naturvård. Naturvårdsverket planerar i nuläget ingen översyn av riksintressena. Riksintressebeskrivningar finns tillgängliga med hjälp av [Länsstyrelsens WebbGIS](#).

Friluftsliv

I Jönköpings län finns sju områden av riksintresse för friluftsliv. Beskrivningar finns på [Länsstyrelsens webbplats](#).

Länsstyrelsen har under år 2013 arbetat med att se över områdena av riksintresse för friluftsliv genom att uppdatera kunskapen om områdena. Översynen har gjorts i enlighet med riktlinjer som tagits fram av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten. Uppdraget redovisades till Naturvårdsverket den 28 februari 2014. Länsstyrelsen har föreslagit nya avgränsningar för riksintressena ”Hökensås” och ”Isaberg-Rannebo” samt justeringar av gränserna för områdena ”Sommen”, ”Vidöstern” och ”Store Mosse nationalpark”. Länsstyrelsen har även föreslagit tre nya riksintressen för friluftsliv; ”Skurugata-Klinten”, ”Fegen, Svansjöarna och Kalvsjön” samt ”Komosse”. En del av uppdraget har inneburit att befintliga värdebeskrivningar/registerblad reviderats för att på tydligare sätt lyfta fram riksintresseområdenas värden för friluftslivet. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten kommer att göra en bedömning av det inkomna underlaget i dialog med länsstyrelserna och fatta beslut om riksintresseområdena under år 2015.

Yrkesfisket

I Jönköpings län är det sjöarna Vättern och Bolmen som omfattas av riksintresse för yrkesfisket.

Värdefulla ämnen och material

Områden med värdefulla ämnen och material ska beaktas i planeringen så att dessa verksamheter inte begränsas av exempelvis ny bebyggelse. I Jönköpings län finns sex områden som är riksintresse för värdefulla ämnen och material. Information om dessa riksintressen finns på [Sveriges geologiska undersöknings webbplats](#). Under 2011 beslutades om en detaljavgrensning för riksintresset Norra Kärr (Jönköpings kommun). Under 2012 har riksintresset Baskarp (Habo kommun) utökats. Sveriges geologiska undersökningar (SGU) har under år 2014 arbetat med att uppdatera sina kriterier för utpekande av riksintressen för ämnen och material. Syftet är bland annat att kriterierna ska bli tydligare.

Trafikslagets anläggningar

I november år 2010 beslutade Trafikverket om riksintressen för trafikslagets anläggningar. De utpekade riksintressena ska uppdateras av Trafikverket en gång per år och en större översyn planeras vart fjärde år. Trafikverket jobbar också med att ta fram fördjupade planeringsunderlag i form av preciseringar av riksintressena. Se [Trafikverkets webbplats](#) för mer information. Trafikverket har dock för närvarande gjort ett uppehåll i arbetet med riksintressena i väntan på regeringens översyn av riksintressesystemet. Det innebär att tabellerna och kartorna som finns på Trafikverkets webbplats www.trafikverket.se/riksintressen inte är uppdaterade sedan februari 2013.

Regional överenskommelse om riktlinjer för Jönköping län

För att långsiktigt säkra funktionen för kommunikationsanläggningar av riksintresse har Länsstyrelsen i Jönköpings län och Trafikverket Region Syd kommit överens om följande rekommendationer.

Riksintresse för kommunikationsanläggningar syftar till att vidmakthålla samt utveckla funktionen för prioriterade kommunikationsstråk för att kunna tillgodose långsiktiga behov avseende kapacitet, framkomlighet och trafiksäkerhet. Till riksintresset hör också ett influensområde inom vilket åtgärder såsom ny bebyggelse kan påverka kommunikationsanläggningens funktion. Influensområdets fysiska utbredning kring en väg eller järnväg varierar beroende på platsens förutsättningar och kommunikationsstråkets vikt.

Faktorer såsom buller, vibrationer, elsäkerhet, trafiksäkerhet, transporter av farligt gods etc. ska särskilt beaktas vid beslut om markanvändning intill en kommunikationsanläggning av riksintresse. För lokalisering av nya bostäder blir dessa faktorer som regel dimensionerande.

Följande riktlinjer har tagits fram som rekommendationer om minsta hänsynsavstånd inför kommunal detaljplanläggning och annan lokaliseringsprövning. Riktlinjerna med kommentarer bör också vara utgångspunkten för att i kommunens översiktsplan kunna säkerställa riksintresset för kommunikationsanläggningar.

Rekommenderade minsta hänsynsavstånd till länets kommunikationsleder av riksintresse

Markanvändning	E4, rv 40 (v om Nässjö) rv 27 (mötesseparerad del Värnamo-Gislaved)**		Övriga vägar av riksintresse; 26, 27, 30, 31, 32, 40 (öster om Nässjö), 47, 127, 195		Järnväg
	Externa lägen med höga hastighetsanspråk; 100-120 km/h	Urbana tätortsmiljöer med nedsatt hastighet; 70-90 km/h	Landsbygdsmiljö med medelhöga hastigheter; 80-100 km/h	Tätorter med lägre skyltad hastighet; 30-60 km/h	
Ny bebyggelse*; avstånd från vägområdets (vilket utgör max 10 m) gräns eller från spårmit	50 m	30 m	30 m	20 m	30-50 m
Ny bebyggelse* nära trafikplatsers ramper; avstånd från beläggningskant	30 m	20 m	20 m		
Parkering/uppställning eller interna körytor; avstånd från beläggningskant eller spårmit	30 m	20 m	15-20 m		15 m (även för garage, carport)

* för bostäder krävs som regel längre avstånd för att klara riktvärden för buller samt för att minimera risker från transporter med farligt gods. Även för andra användningsområden än bostäder kan längre avstånd krävas och i vissa fall måste även skyddsåtgärder vidtas.

** kompletteras efter genomförande med planerade objekt/delsträckor i nationell plan; rv 26/47, Jönköping-Mullsjö (2014-2016), rv 40, Nässjö-Eksjö (2017-2019).

Vattenförsörjning

Havs- och vattenmyndigheten (HAV) har tagit fram riktlinjer för utpekande och beskrivning av områden av riksintresse för anläggningar för vattenförsörjning. Länsstyrelserna har på uppdrag av HAV under 2012-2013 tagit fram förslag på nya riksintressen i ett regionalt underlag. Underlaget redovisades vid halvårsskiftet 2013. Länsstyrelsens bedömning är att Brunstorp vattenverk och Häggeberg vattenverk, båda i Jönköpings kommun, ska utgöra riksintressen enligt de kriterier som HAV ställt upp för anläggningar av riksintresse för vattenförsörjning. Materialet finns på [Länsstyrelsens webbplats](#). Havs- och vattenmyndigheten arbetar under år 2014 med att ta fram ett nationellt förslag utifrån länsstyrelsernas underlag vilket därefter planeras att skickas på remiss till länsstyrelser och berörda kommuner.

Totalförsvarets anläggningar

I vissa fall kan den fysiska planeringen och lovgivningen komma att påverka den militära infrastrukturen i samhället. Riksintresset för totalförsvarets militära del (3 kap 9§ andra stycket miljöbalken) kan i vissa fall redovisas öppet i översiktsplanen, i andra fall inte. Dels finns områden i form av övnings- och skjutfält och flygflottiljer som redovisas öppet, dels områden som av sekretesskäl inte kan redovisas öppet. De senare har oftast koppling till spanings-, kommunikations- och underrättelsesystem. Huvuddelen av Sveriges kommuner är i olika omfattning berörda av det generella riksintresset.

Hela landets yta är samrådsområde för objekt högre än 20 m utanför tätort och högre än 45 m inom sammanhållen bebyggelse (enligt Luftfartsverkets definition). Det innebär att alla

ärenden avseende höga objekt måste skickas på remiss till Försvarmakten, gärna i ett tidigt skede.

Aktuella riksintressen och dess avgränsningar redovisas i [Försvarmaktens riksintressekatalog \(PDF\) på myndighetens webbplats](#). Alla områden som redovisas i denna PDF bör redovisas i text och på karta i kommunens översiktsplan. Tillhörande shapefiler för kommunens interna handläggning finns att tillgå hos länsstyrelsen. I Försvarmaktens riksintressekatalog redovisas även influensområden. Inom dessa bör plan-, lov- och andra tillståndsårenden remitteras till Försvarmakten i egenskap av sakägare.

Försvarmakten redovisar också hinderfria områden för flyg och skjutfält samt stoppområden för höga objekt kopplat till flygfält. Dessa utgör inte riksintresse i sig men bör redovisas i översiktsplanen då Länsstyrelsen bedömer att det finns risk för påtaglig skada på riksintresset för totalförsvaret om hänsyn inte tas inom dessa områden.

Riksintressen i ÖP:

Kommunen ska i sin översiktsplan redovisa riksintressena samt redogöra för hur dessa tillgodoses vid beslut om mark- och vattenanvändning. Dessa kan tillgodoses exempelvis genom riktlinjer i översiktsplanen. I det fall något riksintresse kan komma att direkt påverkas av översiktsplanens förslag till förändrad mark- och vattenanvändning ska kommunen föra ett resonemang kring hur påverkan ska kunna förhindras eller minimeras.

Om kommunen anser att ett område eller en del av ett område har förlorat sitt värde och därmed inte är av riksintresse bör detta framgå av översiktsplanen. I det sammanhanget är det av stor vikt att kommunen motiverar sitt ställningstagande.

Om Länsstyrelsen inte är överens med kommunen om hur ett riksintresse respekteras i översiktsplanen ska detta framgå av den antagna planen samt av Länsstyrelsens granskningsyttrande.

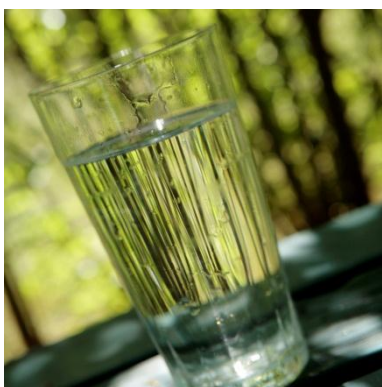
Vatten- och avloppsplanering

År 2007 trädde lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster (LAV) i kraft med syftet att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas i ett större sammanhang med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön. Av lagen framgår bland annat att det är kommunernas skyldighet att ordna allmänna vattentjänster inom samlad bebyggelse. Ansvarsfrågan är lika tydlig för dagvatten som för dricks- och avloppsvatten.

I vattenförvaltningens åtgärdsprogram (se avsnittet MKN för vatten), åtgärd 37, står att kommunen i samverkan med Länsstyrelsen behöver utveckla vatten- och avloppsplaner i områden med vattenförekomster som inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, god ekologisk status, god kemisk status eller god kvantitativ status. I samband med översiktsplaneringen är det därför lämpligt att göra en sådan heltäckande kommunal planering för VA-frågan. Detta så att de rätta prioriteringarna kan göras. Länsstyrelserna i Skåne, Stockholm och Västra Götaland tog år 2008 tillsammans fram en rapport, [Planera vatten och avlopp](#), som beskriver hur den kommunala planeringen kan gå till när man planerar för vatten och avlopp. Havs- och vattenmyndigheten har också tagit fram en [vägledning för kommunal VA-planering](#) som kom ut 2014.

En annan viktig fråga kopplat till vattenplaneringen är tillgången till rent dricksvatten. Havs- och vattenmyndigheten har tillsammans med Länsstyrelserna påbörjat arbetet med att peka ut områden som är av riksintresse för vattenförsörjning. Länsstyrelsen arbetar också sedan 2013 med att ta fram en regional vattenförsörjningsplan som beräknas vara klar senast vid 2014 års utgång. Planen ska belysa regionalt betydelsefulla vattenresurser för nutida och framtida dricksvattenförsörjning och bland annat fungera som underlag för kommunala vattenförsörjningsplaner. Den regionala vattenförsörjningsplanen blir också ett viktigt underlag för översiktsplaneringen.

Vid planering av vatten och avlopp, inklusive dagvattenhanteringen, måste förändringar i klimatet beaktas. Det är också viktigt att planera för framtida dricksvattenförsörjning. Se avsnittet Energi och klimat, Klimatanpassning för ytterligare information.

Vatten- och avloppsplanering i ÖP:

Utbyggnaden av vatten och avlopp är en så viktig planeringsförutsättning att den utbyggnadsstrategi som finns i kommunens VA-plan bör framgå av översiktsplanen. Det innebär exempelvis att utbyggnadstiden för kommunala verksamhetsområden för VA bör synliggöras.

Då det finns begränsningar att reglera dagvattenhanteringen i detaljplan är det viktigt att redan i översiktsplanen ange riktlinjer och föra ett resonemang kring hur dagvattenhanteringen kan lösas. Vidare bör områden som kan användas vid flödesutjämning identifieras och pekas ut. Detta för att säkerställa att utrymme finns och för att på sikt minska risken för översvämning vid befintlig och planerad bebyggelse. Hänsyn ska också tas till förväntade klimatförändringar.

I översiktsplanen bör nutida och framtida dricksvattenresurser samt reservvattentäkter identifieras. Hur kommunen avser att skydda dessa bör också framgå, det vill säga hur planens övriga förslag på exploatering och byggande förhåller sig till dricksvattenresursen eller täkten.

Vindkraft

Riksdagen har satt upp mål för att Sveriges energisystem ska ställas om så att det bli mer hållbart. För vindkraftens del har riksdagen beslutat om en planeringsram på sammanlagt 30 terawattimmar vindkraft, varav 20 terawattimmar på land och 10 till havs. Syftet med planeringsramen är att synliggöra vindkraftintresset i den fysiska planeringen och ramen anger således de nationella anspråk som vindintresset har på tillgång till mark- och vattenområden. Det betyder att berörda myndigheter, däribland kommunen, ska planera för en sådan utbyggnad genom att ange lämpliga områden för vindkraft. Med hänsyn till kommunens vetorätt kopplad till tillståndspliktiga vindkraftparker (sju verk eller fler som är högre än 120 meter eller två verk eller fler som är högre än 150 meter) behöver kommunens viljeriktning synliggöras vad gäller vindkraft. Översiktsplanen är ett bra sätt för kommunen att styra vindkraft till de områden de anser vara bäst lämpade.

Teknikutvecklingen innebär att det går att bygga allt högre vindkraftverk vilket har fått till följd att även skogsbeklädda områden är möjliga och lönsamma områden för vindkraft. Vårt län har därmed blivit alltmer intressant för vindkraftsutbyggnad och flera större parker är byggda eller under planeringsstadiet. Det faktum att vindkraftverken kan ha en höjd på över 200 meter och en effekt på 4-5 megawatt medför att verken har en större påverkan på landskapsbild, natur och närboende än tidigare. Detta innebär att även kommuner som sedan tidigare har en vindkraftspolicy eller har beaktat vindkraften i översiktsplanen kan behöva se över denna.

Då vindkraftetableringar berör många olika intressen är det viktigt att göra en analys av landskapet utifrån ett helhetsperspektiv. Länsstyrelsen gav år 2009 ut rapporten [Landskapskaraktärisering](#). Rapporten redovisar en metod för att analysera och väga samman landskapets förutsättningar för vindkraft utifrån ett helhetsperspektiv på landskapet. Fokus ligger på frågor kopplade till kulturlandskapet, landskapsbilden och upplevelsevärden. Länsstyrelsens Landskapsstrategi för biologisk mångfald utgör också ett bra underlag för vindkraftsplanering, se avsnittet Grönstruktur och friluftsliv. I samband med att den europeiska landskapskonventionen trädde i kraft 1 maj 2011, finns det ytterligare krav på planeringen av landskapet som en gemensam tillgång att förvalta. Läs mer om landskapskonventionen på [Riksantikvarieämbetets webbplats](#). Se även avsnittet Riksintresse, Vindbruk.

Vindkraft i ÖP:

Det är viktigt att i översiktsplanen ta ställning till markanvändningen vindkraft, då den har ett stort påverkansområde och då det är ett nytt anspråk i ofta orörda områden där det tidigare funnits relativt få konflikter mellan olika markanspråk. Exempel är påverkan kopplad till buller, skugga och ljus vilket medför en begränsning av nyetablering av bostäder i ett område runt verken. Ett sätt att arbeta med frågan i översiktsplaneringen är att ange vilka områden som är känsliga respektive mindre känsliga för vindkraft. Som grund för ett sådant utpekande bör det finnas en sammanställning av intressen i landskapet såsom riksintressen, skyddade områden, bostadsbebyggelse med mera. En landskapskaraktärsanalys kan ge vägledning om hur en vindkraftsetablering kan ske från landskapsynpunkt.

Strandskydd

Sveriges stränder är en naturtillgång av mycket stort värde. Strandskyddet finns till för att bevara stränderna som tillgång för allmänhetens friluftsliv och för att de är biologiskt värdefulla. Det finns ett generellt strandskydd på 100 meter som gäller vid sjöar och vattendrag. I Jönköpings län beslutade Länsstyrelsen år 1975 om undantag för vissa mindre vattendrag och sjöar/gölar.

Från och med den 1 september 2014 har Länsstyrelsen möjlighet att upphäva strandskyddet vid små sjöar och vattendrag, om det område som upphävandet avser har liten betydelse för att tillgodose strandskyddets syften. Med små sjöar menar man sjöar som är omkring en hektar eller mindre. Med små vattendrag menar man sådana som är omkring två meter breda eller smalare. Länsstyrelsens prövning av om och i vilken utsträckning ett upphävande kan komma i fråga kan göras såväl på eget initiativ från länsstyrelsen som på begäran av en extern sökande. Eftersom små sjöar och vattendrag ofta kan utgöra viktiga livsmiljöer för djur och växter, ska länsstyrelsen ändå i varje enskilt fall noggrant utreda om förutsättningarna för ett upphävande är uppfyllda.

Utöver det generella strandskyddet kan länsstyrelsen besluta om ett utökat strandskydd på upp till 300 meter. I Jönköpings län finns utvidgat strandskydd längs 17 sjöar enligt Länsstyrelsens beslut den 24 november 2014.

Kommunen ansvarar för att besluta om dispenser från strandskyddsreglerna och att upphäva strandskydd i detaljplan. Länsstyrelsen har tagit fram ”Vägledning - Upphävande av strandskydd vid detaljplaneläggning”. Vägledningen finns på [Länsstyrelsens webbplats](#).

Under år 2013 beslutade Regeringen att tillsätta en nationell arena för samverkan som går under namnet Strandskyddsdelegationen. Syftet med delegationens arbete är att bidra till kompetensutveckling när det gäller tillämpningen av strandskyddsreglerna i miljöbalken och plan- och bygglagen och förutsättningar för en nationellt harmoniserad tillämpning av strandskyddsreglerna. På delegationens webbplats finns information om seminarier, vägledningar och webbutbildningar.

Landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS)

Den 1 juli 2009 trädde nya strandskyddsbestämmelser i kraft. Dessa går att finna i miljöbalkens 7 kapitel 13- 18 §§. I och med de nya strandskyddsbestämmelserna kan kommunen i översiktsplanen peka ut landsbygdsutvecklingsområden i strandnära läge, så kallade LIS-områden. Syftet med bestämmelsen är att stimulera den lokala och regionala utvecklingen i områden som har god tillgång på strandområden och där viss byggnation kan ske utan att strandskyddets syften åsidosätts. Ett utpekande av LIS-områden förutsätter en kommunomfattande kartläggning av kommunens strandområden.

Från och med den 1 oktober 2012 kan man ansöka om stöd till planeringsåtgärder för landsbygdsutveckling i strandnära lägen. Stödets syfte är att ge statligt stöd till planeringsinsatser för att klarlägga om det finns lämpliga områden för utveckling av landsbygden inom strandnära lägen i kommunen. Sista ansökningdag är den 31 december 2016. Läs mer på [Boverkets webbplats](#).

LIS i ÖP:

I översiktsplanen ska kommunen ange områden som anses vara lämpliga för landsbygdsutveckling i strandnära läge. Dessa utpekanden bör bygga på av kommunen uppsatta kriterier som tydligt framgår av planen. Utpekandet ska också grundas på en kartläggning av kommunens strandområden och de värden, såsom natur och friluftsliv med flera värden, som kan finnas där. De områden som anges i översiktsplanen ska även vara lämpliga utifrån övriga planeringsaspekter till exempel med hänsyn till möjligheten att anordna vatten och avlopp.

Länsstyrelsens erfarenhet sedan den nya strandskyddslagstiftningen trädde ikraft är att det kan vara viktigt att ha tydliga och inte alltför generella kriterier för det som kommunen anser vara LIS-områden, för att översiktsplanen ska fungera som underlag i bedömningen av exempelvis dispensärenden.

Energi och klimat

I den nya plan- och bygglagen (2010:900) som trädde ikraft den 2 maj 2011 finns ett förtydligande som innebär att planläggning ska ske med hänsyn till bland annat klimataspekter. Syftet med detta förtydligande är att planläggning ska främja goda miljöförhållanden dels genom en minskad klimatpåverkan och dels genom anpassning till klimatförändringarna.

Nationella energi- och klimatmål

Den svenska energipolitiken bygger på, och syftar till att förena, tre grundpelare: ekologisk hållbarhet, konkurrenskraft och försörjningstrygghet. År 2008 antog Sveriges riksdag klimat- och energimål fram till år 2020 av Sveriges riksdag. Sverige ska till år 2020 genom energieffektivisering minska energianvändningen med 20 procent jämfört med år 2008. Andelen förnybar energi ska vara 50 procent år 2020 och Sverige ska minska utsläppet av växthusgaser med 40 procent till år 2020. En nationell målsättning är också att transportsektorn ska vara fossiloberoende år 2030. Offentlig sektor ska vara föregångare i arbetet med förnybar energi och energieffektivisering enligt exempelvis direktivet om byggnaders energiprestanda (2002/91/EG) och energieffektiviseringsdirektivet (2012/27/EG).

Energi och klimat – regional nivå

Länsstyrelsen har tagit fram en [Klimat- och energistrategi](#) med vision och mål fram till år 2050. Visionen innebär att Jönköpings län till år 2050 ska vara ett plusenergilän, vilket betyder att behovet av energi har minskat och att den förnybara energin ger ett överskott. Vägen till att förverkliga visionen innebär strategiskt arbete på alla nivåer i samhället för minskad klimatpåverkan, effektivare energianvändning och att anpassa samhället till ett förändrat klimat. Klimat- och energistrategin omfattar arbetet för att minska klimatpåverkan och arbetet med anpassning till ett förändrat klimat. Klimat- och energiarbetet i länet drivs genom [Klimatrådet](#) vars ordförande är landshövding Mino Akhtarzand. Alla länets kommuner är delaktiga i Klimatrådet och representerades år 2014 av sju politiker från Aneby, Gnosjö, Habo, Jönköping, Vetlanda, Sävsjö och Värnamo kommuner. Beslut om ledamöter i klimatrådet och dess grupper fattas årligen av Länsstyrelsen.

Minskad klimatpåverkan

Frågan om minskad klimatpåverkan kräver långsiktiga strategier. Eftersom översiktsplanen anger kommunens långsiktiga mark- och vattenanvändning har den en tydlig koppling till möjligheterna att minska klimatpåverkan. För att uppnå det nationella målet om att transportsektorn ska vara fossiloberoende år 2030 krävs en kombination av ny teknik/bränslebyte, ett minskat transportbehov och energieffektivisering.

Genom att exempelvis utnyttja befintlig infrastruktur och bygga vidare på befintliga bebyggelsestrukturer kan transportbehovet och därmed koldioxidutsläppen minskas. Det gynnar också utbyggnaden av kollektivtrafikstråk och gång- och cykelstråk vilket möjliggör att de transporter som sker kan ske på ett mer energieffektivt sätt genom överflyttning till mer energieffektiva transportslag. Viktiga förutsättningar för detta är, förutom en infrastruktur som stöder en sådan överflyttning, kopplingen till beteendeförändringar. Det finns stor potential att påverka både färdmedelsval och själva behovet av transporter genom att samordna så kallad mobility management med den fysiska planeringen. Planering och användning av bilpooler, cykelfrämjande åtgärder och bättre kollektivtrafik kan till exempel minska behovet av parkeringsplatser. Det är i det sammanhanget viktigt att beakta förutsättningarna för olika grupper i samhället att utnyttja exempelvis kollektivtrafik och gång- och cykelvägar. Trygghet är en aspekt som påverkar hur exempelvis gång- och cykelvägar används,

och vad som är en trygg miljö uppfattas olika av olika grupper i samhället. Mer information om möjligheterna med mobility management i samhällsplaneringen finns bland annat att läsa om på [Energimyndighetens webbplats](#).

En övergång till förnyelsebara energikällor är också nödvändig för att minska klimatpåverkan. Förutom vindenergi är solenergi en viktig energikälla i omställningen. Solceller och solfångare i bebyggelsen går att integrera i byggnader och ger varken upphov till buller eller utsläpp. Enligt Boverkets byggregler kan solceller och solfångare användas för att reducera byggnaders specifika energianvändning. Möjligheten till aktivt såväl som passivt utnyttjande av solenergi bör beaktas i översikts- och detaljplaneringen. Exempelvis påverkas möjligt solenergiutnyttjande av hustakens orientering, liksom av skuggning från omgivande byggnader och höga träd. Jönköpings län ligger bra till sett till hela Sverige i antalet installerade solceller.

Det kan också vara bra att vara framåtsyftande och beakta ny teknik i planeringen såsom exempelvis laddinfrastruktur för elfordon.

Att ta tillvara olika typer av restflöden i samhället ökar resurseffektiviteten och minskar behovet av högvärdig energi såsom el. Fjärrvärme möjliggör effektiv samproduktion av värme, el och kyla. Exempel på hur man i planeringsprocessen kan arbeta för att integrera infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering och vatten- och avloppsförsörjning i planeringen finns att läsa i idéskriften [Fyra stora och tjugo små steg](#).

Med syfte att nå målen i klimat- och energistartegin har ett åtgärdsprogram tagits fram, [Minskad klimatpåverkan 2015 – 2019](#). Åtgärdsprogrammet har varit på remiss hos klimatrådets aktörer under år 2014 och beräknas antas under år 2015. En av åtgärderna i programmet är att ta fram en cykelstrategi för Jönköpings län vilken kan bli ett bra underlag för den översiktliga planeringen.

Energi och klimat i ÖP:

I översiktsplanen kan kommunen ange riktlinjer för lokalisering av ny bebyggelse som syftar till att befintlig infrastruktur och befintliga bebyggelsestrukturer utnyttjas. Kommunen kan också peka ut lämpliga områden för ny infrastruktur exempelvis var laddstolpar för elfordon bäst kan lokaliseras utifrån befintlig bebyggelsestruktur och planerad bebyggelse.

Kommunen kan peka ut kollektivtrafik-, gång- och cykelstråk samt hur dessa förhåller sig till befintlig och planerad bebyggelse. Eftersom trygghetsupplevelsen påverkar i hur hög grad kollektivtrafik och gång- och cykelvägar används är det viktigt att i översiktsplanen spegla hur olika grupper i samhället uppfattar dessa miljöer.

Då vindkraft tar stora ytor i anspråk är det relevant att kommunen i översiktsplanen redovisar sin viljeinriktning i frågan. Detta kan ske genom riktlinjer eller genom att peka ut fysiska områden på kartan. Även riktlinjer för hur solceller och solfångare kan integreras i den byggda miljön kan framgå av översiktsplanen.

Klimatanpassning

Trots de insatser som görs för att minska klimatpåverkan kommer effekterna av klimatförändringarna att påverka många samhällssektorer och verksamheter. Detta medför att en anpassning till klimatförändringar är nödvändig. En mer långsiktig planering hos samhällets olika sektorer är central för att vi ska kunna vidta de åtgärder som behövs.

Länsstyrelserna har gett ut rapporten Klimatanpassning i fysisk planering som ger vägledning och rekommendationer för hur kommunen kan, bör och ska ta hänsyn till nya klimatförutsättningar under planprocessen, men även sedan planprocessen är avslutad. Rapporten finns att hämta hem på [Länsstyrelsens webbplats](#). De största konsekvenserna för samhället till följd av klimatförändringarna i Jönköpings län är ökad nederbörd och ökad risk för översvämning, ras, skred och erosion samt högre temperaturer.

Som regionalt kunskapsunderlag har Länsstyrelsen i Jönköpings län låtit göra en klimatanalys som beskriver en trolig utveckling av klimatet i länet. Analysen och rapporten har tagits fram av SMHI och utgör ett underlag för framtida planering och riskbedömning. Klimatanalysen går att ladda hem från [Länsstyrelsens webbplats](#). Länsstyrelsen i Jönköpings län har även gjort en kartläggning av klimatförändringarnas konsekvenser inom olika samhällssektorer. Även denna rapport går att ladda hem från [Länsstyrelsens webbplats](#).

Länsstyrelsen har haft ett uppdrag att tillsammans med berörda aktörer utarbeta regionala handlingsplaner för klimatanpassning till vägledning för det fortsatta lokala och regionala klimatanpassningsarbetet. Under år 2014 har Anpassning till ett förändrat klimat – Åtgärdsprogram 2015-2019 Jönköpings län tagits fram. Syftet med detta åtgärdsprogram är att vara en vägledning för länets aktörer för att aktivt möta klimatförändringarna och skapa ett långsiktigt robust samhälle och en hållbar utveckling inom det ekonomiska, ekologiska och sociala området. Åtgärdsprogrammet finns på [Länsstyrelsen webbplats](#).

Länsstyrelsen har tagit fram en manual för hur man kan arbeta med skyfallskartering i GIS. Manualen heter ”Skyfallskartering i GIS - Arbetsätt och metod” och går att ladda ner på [Länsstyrelsens webbplats](#). Metoden som presenteras kan användas av kommuner i arbetet med risk- och sårbarhetsanalyser såväl som vid översikts- och detaljplanering.

Arbetet med klimatanpassning berör många intressen och involverar många aktörer på olika nivåer likväl som många förvaltningar inom kommunen. Ett effektivt arbetsätt kan vara att bedriva planeringsarbetet i en grupp där flera förvaltningar är representerade.

Klimatanpassning i ÖP:

I översiktsplanen bör kommunen identifiera områden med framtida risk för ras, skred, erosion, högt grundvatten samt översvämning orsakad av skyfall eller höga flöden i sjöar och vattendrag. I översiktsplanen kan även redovisas hur dessa underlag är styrande för strategiska val av markanvändning. Extra vikt bör läggas vid dagvattenfrågor då klimatförändringarna medför högre krav på planeringen av dessa. Även dricksvattenförsörjningen kan behöva ges extra uppmärksamhet i någon av länets kommuner.

Vidare kan rekommendationer för hur klimataspekterna bör beaktas vid detaljplanering och lovgivning anges. Ett exempel är lägsta golvhöjd vid nybyggnation. Det är viktigt att tänka på både befintlig och planerad bebyggelse inklusive tekniska försörjningssystem.

Vad gäller samhällsviktiga funktioner såsom sjukhus, infrastruktur med flera, bör skyddsåtgärder planeras för befintliga verksamheter. Nya verksamheter ska lokaliseras till riskfria områden. Andra aspekter kopplade till klimatanpassning kan vara att undvika byggnation på jordbruksmark samt att avsätta gröna och blå ytor i stadsmiljö för att uppnå en avkyllande effekt och samla dagvatten.

Stora opåverkade områden

Det svenska landskapet har genomgått stora förändringar de senaste hundra åren. Expansion av städer och tätorter, fritidshusbebyggelse, industrier och andra anläggningar tillsammans med infrastruktur har tagit i anspråk och påverkat stora och tidigare oexploaterade områden. Det är inte bara tätorterna som förändras av urbaniseringen och näringslivets utveckling utan även natur- och kulturlandskapet på landsbygden. De senaste åren har storskaliga exploateringar i relativt ostörda områden blivit alltmer aktuella i Jönköpings län såsom vindkraftsanläggningar och gruvverksamhet.

När naturresurslagen trädde i kraft år 1987 infördes en bestämmelse om att skydda stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön. Bestämmelsen har senare inarbetats i miljöbalken när den infördes år 1999. Syftet med bestämmelsen var att förhindra en fortsatt fragmentering av landskapet och att förhindra att stora opåverkade områdens karaktär påtagligt påverkas. Med andra ord innebär detta att etablering av industrier, bebyggelse av större omfattning samt andra miljöstörande verksamheter i första hand ska lokaliseras till redan exploaterade platser.

Lagtexten i [3 kap 2 § miljöbalken](#) lyder:

”Stora mark- och vattenområden som inte alls eller endast obetydligt är påverkade av exploateringsföretag eller andra ingrepp i miljön skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt påverka områdenas karaktär.”

Att större sammanhängande landsbygdsområden kan skyddas från mer betydande ingrepp och miljöförändringar är enligt propositionen till naturresurslagen (prop. 1985/86:3) av värde bl.a. utifrån ekologiska aspekter, för jord- och skogsbruket, för de människor som är verksamma på landsbygden, för friluftslivet och upplevelser av natur- och kulturlandskapet samt för att behålla handlingsfrihet i det framtida resursutnyttjandet. Länsstyrelsen menar därför att det finns flera skäl att ange stora opåverkade områden i översiktsplanen.

Stora opåverkade områden enligt 3 kap 2 § miljöbalken är inte detsamma som riksintressen enligt miljöbalkens tredje kapitel (se avsnittet Riksintressen för mer information om riksintressen). Till skillnad från riksintressen så finns det ingen ansvarig myndighet som pekar ut stora opåverkade områden. Vad som är ett stort opåverkat område prövas varje gång ett område planeras att tas i anspråk för ny bebyggelse, oavsett om området i förväg är utpekade i översiktsplanen eller inte. Däremot kan ett välgrundat och välmotiverat utpekande i översiktsplanen ge en värdefull vägledning vid en senare bedömning.

Det är kommunen som, med utgångspunkt från förhållanden i den enskilda kommunen, tar ställning till vilka områden som i översiktsplanen bör anges som stora opåverkade områden i miljöbalkens mening. Länsstyrelsen tog år 1998 fram ett underlag med Länsstyrelsens bedömning av vilka områden som var stora och opåverkade. Områdena valdes ut med hänsyn till faktorerna gles bebyggelse, liten påverkan av vägar, järnvägar, kraftledningar m.m. Avsikten var att ge ett underlag till kommunerna i arbetet med de kommunomfattande översiktsplanerna samt för Länsstyrelsens ärendehandläggning som en hjälp vid bedömningen av vad som är en lämplig hushållning med mark och vatten. Kartunderlaget med Länsstyrelsens bedömning från år 1998 finns att ladda ner via [Länsstyrelsernas GIS-tjänst](#).

Ett stort opåverkat område ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som påtagligt kan påverka områdets karaktär. Med åtgärder avses sådant som kan komma att inskränka handlingsfriheten i framtiden genom att påtagligt skada områdets värden på ett sätt som inte går att reparera. Med åtgärd menas även något som påverkar landskapsbilden väsentligt eller ger upphov till störningar i form av föroreningar eller buller m.m. Det kan vara viktigt att förtydliga att ett rationellt jord- och skogsbruk inte ska försvåras inom områdena och inte heller tillkomsten av gles fritidsbebyggelse.

Det finns olika metoder för att göra en analys av vilka områden som anses vara stora och opåverkade. Det handlar om att analysera allt från buller och föroreningar till landskapsbildspåverkan. Ett exempel på metod har tagits fram av Länsstyrelsen i Kalmar län som går att ta del av på [Länsstyrelsen i Kalmar läns webbplats](#). I övrigt finns det olika typer av metoder för landskapsanalys som kan vara användbara.

Länsstyrelsen har arbetat med ett projekt som syftar till att ta fram översiktliga kartor över ”bullerfria områden” i länet. I studien har ingått att ta hänsyn till hur topografi och vegetationen påverkar buller vilket ger en ny bild av tysta områden i länet. Projektet beräknas vara klart under 2014 och kommer därefter att presenteras på [Länsstyrelsens webbplats](#). Detta kan komma att utgöra ett underlag i kommunens bedömning av stora opåverkade områden.

Stora opåverkade områden i ÖP:

Kommunen bör i översiktsplanen precisera stora opåverkade områden samt ange skälen till att dessa områden valts ut. Det kan också vara bra att formulera riktlinjer för framtida avvägningar i exploateringssituationer. En mellankommunal samverkan kan också vara av stor betydelse i arbetet med att precisera stora opåverkade områden då dessa områden ofta berör mer än en kommun.

Jordbruksmark

Idag exploateras 600-700 hektar jordbruksmark (åkermark och betesmark sammanräknat) om året för bebyggelse och anläggningar i Sverige. I ett nationellt perspektiv är Jönköpings län ett av de fyra län som exploaterade störst andel jordbruksmark under åren 2006-2010. Läs mer om exploatering av jordbruksmark i [Jordbruksverkets rapport 2013:3, Exploatering av jordbruksmark 2006-2010](#).

Ett ökat behov av livsmedel och energi globalt kommer troligen att leda till ett ökat behov av jordbruksmark även i Sverige. På ett globalt plan finns också många hot mot jordbruksmarken såsom klimatförändringar, sjunkande grundvattennivåer, erosion och föroreningar. Därför är det viktigt att hushålla med jordbruksmarken och bevara den för framtida behov. Detta är en också en del av miljömålet Ett rikt odlingslandskap, se [Miljömålsportalen](#).

Enligt svensk lagstiftning ([3 kap 4 § miljöbalken](#)) är jordbruket av nationell betydelse. Brukningsvärd jordbruksmark får bara användas för bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att ta tillvara väsentliga samhällsintressen och dessa intressen inte kan tillgodoses på ett tillfredsställande sätt genom att använda annan mark. Jordbruksmarken saknar däremot status som riksintresse vilket innebär att hushållande med jordbruksmarken och avvägningen utifrån ovanstående formulering i miljöbalkens hushållningsbestämmelser behöver ske i översiktsplanen. Kommunen ska i översiktsplanen ta ställning till vilken markanvändning som är mest lämplig ur ett hushållningsperspektiv, där företräde ska ges till den markanvändning som från allmän synpunkt medför god hushållning med mark och vatten.

Enligt [Jordbruksverkets rapport 2013:35, Väsentligt samhällsintresse? Jordbruksmarken i kommunernas fysiska planering](#) exploateras jordbruksmark utan de avvägningar och beslutsunderlag som lagstiftningen kräver. Eftersom fysisk planering handlar om avvägningar är det viktigt att i en sådan avvägningssituation ha med sig alla de intressen som kan ha betydelse för att vi ska nå ett långsiktigt hållbart samhälle. Det kan handla om att bygga tätortsnära för att skapa hållbara strukturer i våra samhällen men också att bedöma konsekvenserna långsiktigt av att exploatera jordbruksmark. Det kan även vara en avvägning i förhållande till områden med ofta höga värden såsom natur- och kulturvärden.

Jordbruksmark i ÖP:

Av översiktsplanen ska det framgå vilka avvägningar som kommunen har gjort i det fall jordbruksmark föreslås tas i anspråk för nyexploatering. Det kan handla om kvaliteten på jordbruksmarken, varför andra lokaliseringar inte är möjliga samt vilka väsentliga samhällsintressen som ska tillgodoses genom exploateringen. Utgångspunkten ska vara att hushålla med jordbruksmarken.

Översiktsplanen ska också redovisa en karta med föreslagen markanvändning för hela kommunen, såväl förändringar i markanvändningen som en bekräftelse av pågående markanvändning. Detta är inte minst viktigt för att stärka förståelsen för förhållandet mellan stad och landsbygd.

Hälsa och säkerhet

Den föreslagna bebyggelsen i översiktsplanen ska vara lämplig med hänsyn till människors hälsa och säkerhet samt till risken för olyckor, översvämning och erosion. Genom att ta upp och hantera riskfrågor i översiktsplanen ges möjlighet att undvika risker genom bland annat god lokalisering. Exempelvis bör delar av kommunens risk- och sårbarhetsanalys, samt övrigt kommunalt underlag som rör riskhantering, användas som ett planeringsunderlag vid framtagandet av översiktsplanen.

Översvämning, ras, skred och erosion

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har genomfört översiktliga karteringar av områden som kan komma att översvämmas utmed några av länets vattendrag exempelvis Tabergsåån, Silverån och Eksjöån. Översvämningsskarteringarna utgör ett viktigt planeringsunderlag i den översiktliga planeringen. Resultatet från karteringarna går att finna på [MSB:s webbplats](#). Länsstyrelserna i Värmland och Västra Götaland har tagit fram ett planeringsunderlag, [Stigande vatten – en handbok för fysisk planering i översvämningsshotade områden](#). Handboken utgår från den problematik som råder i Västsverige, men kan ändå ge vägledning för hur frågan kan hanteras i planeringen på andra håll i landet.

MSB har även tagit fram översiktliga kartläggningar av markens stabilitet i bebyggda områden där det finns förutsättningar för jordrörelser. I Jönköpings län har en översiktlig kartering av markens stabilitet i finkorniga jordar inom bebyggda områden gjorts i Vaggeryds och Värnamo kommuner. När det gäller kartering av markens stabilitet i morän och grova jordar har detta endast gjorts för bebyggda områden i Jönköpings kommun. Resultaten går att ladda hem från [MSB:s webbplats](#). Statens geotekniska institut (SGI) har utfört en översiktlig inventering av områden med förutsättningar för erosion längs Vätterns stränder liksom för vattendragen Nissan och Lagan. Underlagen finns tillgängliga på [SGI:s webbplats](#). Se även avsnittet Energi och klimat i denna rapport.

Översvämning, ras, skred och erosion i ÖP:

Översiktsplanen bör redovisa sådana områden med befintlig bebyggelse som riskerar en förhöjd vattennivå eller där risker finns för ras, skred och erosion. I planen bör även förslag på riktlinjer och säkerhetshöjande åtgärder anges som kan tillämpas vid ny och befintlig bebyggelse. Hänsyn ska också tas till klimatförändringar.

Farligt gods

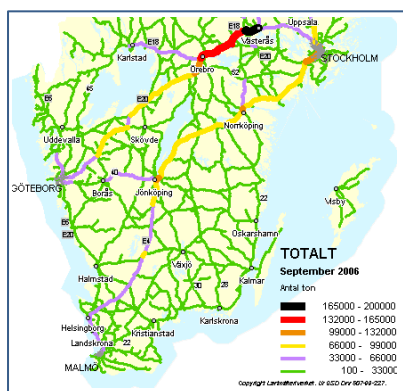
Ett betydelsefullt verktyg i samhällsplaneringen är statistik om vilka ämnen och mängder farligt gods som transporteras på vägar och järnvägar samt vilka transportvägar som används. Räddningsverket (nuvarande MSB) inventerade 2006 trafikflöden avseende farligt gods på landets vägar och järnvägar. Resultatet, som presenteras i form av trafikflödeskartor, ger en ungefärlig bild av hur många ton som transporterades i respektive ämnesklass vid inventeringstillfället. Förändringar i transportstruktur och efterfrågan på farligt gods

kan förändra flödena över tid. Dessa trafikflödeskartor bör beaktas i planeringen när riskerna bedöms inom ett område av 150 meter från en transportled för farligt gods. Trafikflödeskartorna finns på [MSB:s webbplats](#). Om kommunen har ett eget nyare underlag för trafikflöden bör det användas i första hand.

Vägvalsstyrning är ett instrument som syftar till att transporter med farligt gods ska styras till vägar med hög standard och att undvika objekt eller områden där en olycka kan få svåra konsekvenser. Vägvalsstyrningen består både av rekommenderade färdvägar för transport av farligt gods och av lokala trafikföreskrifter med förbud mot transporter. De lokala trafikföreskrifterna som rör farligt gods sammanställs av transportstyrelsen i en rikstäckande databas (RTD). Denna finns på [Transportstyrelsens webbplats](#).

Kartor och information om bland annat förbud och rekommenderade vägar för transporter av farligt gods finns på Trafikverkets webbplats i nationell vägdata (NVDB).

Länsstyrelsen i Jönköpings län ska under 2015 arbeta med att ta fram nya riktlinjer för riskhänsyn i planeringen med fokus på transporter av farligt gods. Länsstyrelsen i Skåne har tagit fram rapporterna [Riktlinjer vid riskhänsyn i samhällsplaneringen](#) och [Riskhantering i detaljplaneprocessen](#). Hallands län har tagit fram rapporten [Riskanalys av transport av farligt gods i Hallands län](#). Dessa rapporter fungerar som bra underlag att relatera till i den fysiska planeringen.

Farligt gods i ÖP:

Av översiktsplanen bör riktlinjer med hänsyn till farligt gods framgå. Det kan handla om att i översiktsplanen direkt ange risk- och säkerhetsavstånd, men det kan också handla om hur riskbedömningar ska göras vid exploatering i närheten av, det vill säga inom 150 meter från, större vägar eller järnvägar.

Vidare bör vägar som är utpekade som leder för farligt gods redovisas som ett dimensionerande planeringsunderlag i översiktsplanen.

Farlig verksamhet

I [2 kap 4 § lagen om skydd mot olyckor \(2003:778\)](#) definieras vilka verksamheter som betraktas som farliga verksamheter. Att en verksamhet är farlig innebär att det finns en fara för att en olycka kan orsaka allvarliga skador på människor eller miljön. Förutom lagen om skydd mot olyckor finns Sevesolagstiftningen som syftar till att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Samtliga verksamheter i Jönköpings län som hanterar farliga kemikalier i sådan omfattning att de klassas som Sevesoverksamheter betraktas som farliga verksamhet. Förutom Sevesoverksamheterna finns det ytterligare verksamheter som betraktas som farliga i lagstiftningens mening. Dessa utgörs av verksamheter som hanterar farliga ämnen om än i mindre omfattning än de som klassas enligt Seveso, det kan också vara rangerbangårdar, rörledningssystem för farliga ämnen samt flygplatser. I länet

finns totalt ett tjugotal farliga verksamheter. I Mullsjö, Habo och Vetlanda kommuner finns dock ingen farlig verksamhet.

Vid reglering av markanvändningen i anslutning till farliga verksamheter (t.ex. vid planering av bostadsområden, platser som besöks av allmänheten och transportleder) krävs särskild hänsyn för att begränsa riskerna för allvarliga kemikalieolyckor.

Farlig verksamhet i ÖP:

Av översiktsplanen bör riktlinjer med hänsyn till farlig verksamhet framgå. Det kan handla om att i översiktsplanen direkt ange risk- och säkerhetsavstånd, men det kan också handla om hur riskbedömningar ska göras vid exploatering i närheten av industriområden med sådan verksamhet.

Miljöfarlig verksamhet

De verksamheter som har störst miljöpåverkan behöver tillstånd för sin verksamhet medan de som bedöms ha en mindre miljöpåverkan kan ha anmälningsskyldighet för sin verksamhet. Miljöfarliga verksamheter kan ha olika grad av omgivningspåverkan i form av exempelvis lukt, buller och explosionsrisk. Vid planering måste därför hänsyn tas till miljöfarliga verksamheter och dess omgivningspåverkan. Vilka som är tillståndsskyldiga miljöfarliga verksamheter går att ta del av via [Länsstyrelsens webbGIS](#).

Vad gäller miljöfarlig verksamhet finns Boverkets allmänna råd ”Bättre plats för arbete” som numera också finns att ta del av via [Boverkets kunskapsbank](#).

Miljöfarlig verksamhet i ÖP:

Av översiktsplanen bör riktlinjer med hänsyn till miljöfarlig verksamhet framgå. Det kan handla om att i översiktsplanen ange vilka faktorer man ska ta hänsyn till vid exploatering i närheten av industriområden eller vid lokalisering av nya industriområden.

Förorenade områden

Det finns idag cirka 5000 registrerade konstaterade och potentiellt förorenade områden i Jönköpings län. Det kan handla om såväl befintliga miljöfarliga verksamheter som sedan länge avslutade verksamheter. Vissa har redan idag oacceptabla effekter på miljön, men framförallt kan de utgöra ett stort framtida hot mot hälsa och miljö.

För att ta del av var objekten finns och ett urval av den information som är registrerad i Länsstyrelsens databas, finns ett GIS-skikt med information från EBH-stödet som på för-

frågan skickas ut. Förkortningen EBH står för efterbehandling och EBH-stödet omfattar bland annat genomförda inventeringar (MIFO fas 1 enligt Naturvårdsverkets metodik) och utförda undersökningar av förorenade områden inom respektive kommun. Kontakta miljöskyddsenshetens grupp som arbetar med förorenade områden, jonkoping@lansstyrelsen.se för att ta del av GIS-skiktet. Materialet utgör en bra grund för att veta vilka verksamheter som tidigare legat på en plats men ytterligare efterforskningar kan behöva göras då kvaliteten på identifieringen varierar. GIS-skiktet går också att ta del av via [Länsstyrelsens karttjänst WebbGIS](#).

En förändrad markanvändning kan göra att exponering och spridning av en förorening ändras, vilket kan leda till en förändrad riskbild. Inför en exploatering är det viktigt att i tidigt skede utreda eventuella föroreningar för att se vilka åtgärder som behöver vidtas samt om platsen är lämplig för planerad användning.

Länsstyrelsen har tagit fram ”[Vägledning om fysisk planering av förorenade områden](#)” med information om hur man kan hantera förorenade områden i olika plansituationer från översiktlig planering till detaljplanering och bygglov.

Förorenade områden i ÖP:

Översiktsplanen bör innehålla översiktlig information om hur situationen med förorenade områden ser ut i kommunen. Till exempel kan man ange om det finns områden som särskilt märker ut sig gällande föroreningsgrad, farlighet, typ av förorening eller läge i förhållande till befintlig eller planerad markanvändning.

Av översiktsplanen bör det också framgå vilket förhållningssätt kommunen har inför fortsatt planläggning när det kommer till föroreningssituationer. Exempelvis kan man i översiktsplanen ange riktlinjer inför detaljplaneläggning och bygglovgivning i form av till exempel utredningskrav och lokaliseringsprinciper. Riktlinjerna kan beskriva hur kommunen avser att agera i de fall det finns en känd förorening.

När väsentlig ändring av markanvändningen föreslås i en fördjupad översiktsplan bör en karta över de förorenade områden som ligger inom planområdet finnas med.

Eftersom arbetet med inventering av förorenade områden hela tiden fortskrider är det bra att länka till ett ajourhållet register över förorenade områden i form av EBH-stödet via [Länsstyrelsens WebbGIS](#).

Buller

Buller definieras som oönskat ljud och är den miljöstörning som berör flest antal människor i Sverige. Buller kan ha direkta negativa hälsoeffekter såsom hörselpåverkan men också indirekta såsom sömnstörningar. Förutom att man som enskild person kan uppleva sig bullerstörd finns det en stark koppling mellan bullerproblematik och folkhälsa. Det är viktigt att komma tillrätta med bullerproblematiken vid planering och byggande av vårt samhälle. Redan i översiktsplanen behöver man förhålla sig till buller och hur man som kommun ska säkerställa en bullerfri livsmiljö.

Människor är olika känsliga för buller och effekterna är ofta kopplade till störningsgraden snarare än själva bullernivån. Det går därför inte att säga vilken maximal bullernivå som skulle innebära att människor inte blir störda. Olika grupper i samhället är också olika känsliga för buller. Boverket tog år 2008 fram [Buller i planeringen \(Allmänna råd 2008:1\)](#) som beskriver vilka mål och riktvärden för trafikbuller som finns och hur de ska tillämpas. Rapporten tar bland annat upp att barn är särskilt utsatta för buller. Barn tillbringar en stor del av sin tid i bostadsområdet, skolan och förskolan. Miljön ute och inne har därmed en stor betydelse för barnens utveckling och lärande, deras sociala kontakter med jämnåriga och vuxna och deras hälsa och trygghet. Särskild hänsyn till barn kan tas genom att skapa låga bullernivåer inomhus, tysta lekplatser och skolmiljöer och tysta gångvägar mellan hem och skola. Karolinska institutet, Institutet för miljömedicin har tagit fram rapporten [Miljöhälso-rapport 2013](#). Rapporten beskriver olika miljöfaktorer, däribland bullers, betydelse för sjukdom och ohälsa i Sverige. Boverket arbetar också med att ta fram allmänna råd om friyta för fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet samt en vägledning om utemiljöer för barn och unga för planering, utformning och förvaltning av skol- och förskolegårdar. Förslaget till allmänna råd och vägledningen tar bland annat upp ljudkvalitet vid skol- och förskolegårdar.

Alla kommuner som har över 100 000 invånare ska ta fram ett åtgärdsprogram för att undvika skadliga effekter på människors hälsa. Detta regleras i [Förordning \(2004:675\) om omgivningsbuller](#). I Jönköpings län är det endast Jönköpings kommun som berörs av förordningen och som har tagit fram ett åtgärdsprogram för buller. Ett sådant åtgärdsprogram, liksom de bullerkartläggningar som gjorts i övriga kommuner bör användas som ett underlag i översiktsplaneringen.

Från och med den 2 januari 2015 finns det förtydliganden i [plan- och bygglagen](#) om hur bullersituationen ska redovisas i en detaljplan. Enligt lagen ska en detaljplans planbeskrivning innehålla en redovisning av beräknade värden för omgivningsbuller vid bostadsbyggnadens fasad och vid en uteplats om en sådan ska anordnas i anslutning till byggnaden. Lagändringen hänger samman med nya regler om samordning av bullerfrågan mellan miljöbalken och plan- och bygglagen. Syftet är att bullersituationen ska vara utredd vid antagandet av en detaljplan och att det inte ska kunna ställas krav på åtgärder i efterhand på den verksamhetsutövare som alstrar buller.

Det har också tagits fram ett förslag till förordning om riktvärden för trafikbuller. Förslaget innebär i sin remissversion från 2014 att det vid nybyggnation av bostäder kommer att tillåtas högre bullervärden än vad riktlinjerna i nuläget anger.

Buller i ÖP:

Översiktsplanen bör innehålla riktlinjer för kommunens förhållningssätt till buller i planering och byggande. Riktlinjerna kan exempelvis handla om utemiljöer vid skolor och förskolor eller vilken typ av underlag/bullerutredning som ska användas vid detaljplaneläggning.

Kulturmiljö

Kulturmiljöns värden har under de senaste årtiondena fått en allt mer framträdande roll ur ett regionalt och lokalt perspektiv. Riksantikvarieämbetet har under 2000-talet i allt högre grad lyft fram kulturmiljöns och kulturarvets betydelse för en hållbar utveckling ur ett socialt och identitetsmässigt perspektiv vilket går att läsa om på [Riksantikvarieämbetets webbplats](#). Det gäller exempelvis i samband med den [Europeiska Landskapskonventionen](#).

Kulturmiljöer är skyddade enligt flera olika lagstiftningar. I [kulturmiljölagen \(1988:950\)](#), som reviderades år 2013, finns bland annat bestämmelser om fornlämningar, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen. En fornlämning är en lämning efter människors verksamhet som tillkommit före år 1850 och som är varaktigt övergiven. Det krävs tillstånd från Länsstyrelsen för att ta bort en fornlämning och en sådan åtgärd föregås av arkeologiska utredningar. Fornlämningar registreras löpande i fornminnesregistret (FMIS) och kan nås via sökverktyget [Fornsök på Riksantikvarieämbetets webbplats](#).

I miljöbalken och plan- och bygglagen finns bestämmelser om hur kulturmiljövärden ska hanteras i planering och byggande. Det finns i dessa lagstiftningar ingen tydlig definition av vad en kulturmiljö eller ett kulturvärde är utan detta kan tolkas brett. Begreppen innefattar såväl särskilt utpekade områden och byggnader som generella kulturmiljövärden i vardagslandskapet. Flera av Sveriges miljömål omfattar också kulturmiljön, exempelvis God bebyggd miljö, Ett rikt odlingslandskap, Levande skogar samt Levande sjöar och vattendrag.

Av plan- och bygglagen framgår att planläggning ska ske med hänsyn till kulturvärden. Där står också att ett bygglov ska beakta utformning och placering i förhållande till platsens kulturvärden och en god helhetsverkan. Detta innebär att man ska påverka och anpassa utformning och placering av till exempel nya byggnader med hänsyn till platsens förutsättningar. Översiktsplanen ska ge vägledning i sådana frågor och har därmed en viktig roll i arbetet med kulturmiljöns värden på detaljplanenivå och även för bygglovs- eller annan tillståndsgivning. Förutsättningarna för planläggning och lovgivning bör också fördjupas i kommunens kulturmiljöunderlag.

Arbetet med kulturmiljöfrågor i översiktsplanen kan också vara viktiga i och med de förändringar i plan- och bygglagen som beslutats under år 2014 om lovbefriade åtgärder. Mindre åtgärder på eller i anslutning till en- och tvåbostadshus såsom ett bostadshus på 25 kvm, utbyggnader på 15 kvm och två takkupor är bygglovsbefriade. Om åtgärderna sker inom ett särskilt värdefullt område utifrån kulturmiljöaspekt blir de däremot bygglovspliktiga. Det medför att kommunen bör bilda sig en uppfattning om vilka områden som utgör särskilt värdefulla och dessa bör redovisas i översiktsplanen.

Kulturmiljö i ÖP:

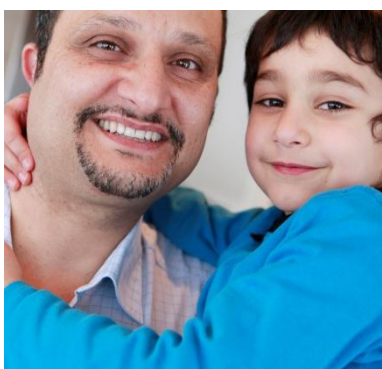
Översiktsplanen ska redovisa riksintressen för kulturmiljövården och bör redovisa andra utpekade kulturmiljövården i kommunen, till exempel de områden som pekats ut i kommunens kulturmiljöprogram. Det är också viktigt att översiktsplanen anger de underlag som ska ligga till grund för detaljplanering och bygglov eller tillståndsgivning i kommunen exempelvis fornminnesregistret, kulturmiljöprogram och landskapskaraktäriseringar. Det kan även finnas anledning att ta fram nya eller revidera befintliga kulturmiljöprogram i samband med översiktsplanarbetet.

Översiktsplanen bör innehålla riktlinjer för hanteringen av olika typer av kulturmiljövården inför beslut om mark och vattenanvändning. Det gäller både särskilt utpekade kulturmiljövården och generella landskapsvärden. Det kan bland annat vara viktigt att ange riktlinjer för hur bygglovsbefriade åtgärder ska hanteras.

Översiktsplanen bör också innehålla en analys av planens konsekvenser för den samlade kulturmiljön samt en redogörelse för hur arbetet med kulturmiljöns värden ska bedrivas inom ramen för kommunens verksamhet.

Mänskliga rättigheter

Enligt de [mänskliga rättigheterna](#) har alla individer lika värde och skydd mot diskriminering på grund av bland annat kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. De mänskliga rättigheterna ska beaktas i all myndighetsutövning. I översiktsplanering gör sig bland annat rätten till en skälig levnadsstandard gällande, liksom de berördas tillgång till information och möjlighet att på ett meningsfullt sätt framföra sina synpunkter under processen. Att förebygga segregering och verka för tillgängliga samhällstjänster är ytterligare exempel på hur översiktsplanering kan komma att beröra den enskildes eller grupperas mänskliga rättigheter. Detta kapitel ger en kort vägledning om de övergripande frågeställningarna. På [Boverkets webbplats](#) finns vägledning om medborgardialog med förslag på metoder.

Mänskliga rättigheter i ÖP:

I översiktsplanearbetet är det betydelsefullt att ha en bra planprocess, det vill säga att det finns en bred representation i den grupp som arbetar fram översiktsplanen och att samrådsmöten och andra kontakter med allmänheten hålls så att så många som möjligt kan delta och framföra sina synpunkter.

Arbets- eller styrgruppen bör i möjligaste mån ha en sammansättning av både kvinnor och män, av personer i olika åldrar samt personer med olika bakgrund. För att nå ut till så många som möjligt bör möten hållas vid tider och på platser som gör att informationen kan inhämtas från människor i olika livssituationer, föräldralediga, heltidsarbetande, pensionärer och så vidare. Det ska också vara möjligt även för dem som inte har svenska som modersmål och för syn- och hörselskadade att ta del av tankarna i översiktsplanen och att lämna synpunkter.

Det handlar sedan också om att det fysiska förslaget speglar dessa olika grupperas förutsättningar och behov.

Jämställdhet

Jämställdhet i fysisk planering innebär att planeringen ska baseras på kvinnor och mäns behov i samhället och i den fysiska miljön. I många fall skiljer sig behoven inte åt mellan kvinnor och män, men i vissa fall finns det rådande strukturer som gör att behoven är olika. Strukturer i samhället kan också göra att olika insatser når olika målgrupper. Därför är det viktigt att lyfta fram vilka som får del av resurserna och att säkerställa att det inte alltid är samma grupper som prioriteras, direkt eller indirekt. Könsuppdelad statistik är ett användbart medel för att belysa detta. Ibland kan särskilda åtgärder som gynnar en viss målgrupp vara viktiga för att säkerställa att alla medborgare ges samma rättigheter på längre sikt. Boverket gav år 2007 ut skriften [Jämna steg – checklista för jämställdhet i fysisk planering](#). Skriften trycker på några olika aspekter där rådande strukturer gör att det finns skillnader i kvinnors och mäns levnadsmönster. Det handlar om arbete och bostad, där kvinnor och

män statistiskt sett har olika vardagsliv och använder det fysiska rummet på skilda sätt. Kvinnor arbetar generellt sett närmare bostaden och har oftare än män deltidsarbete. Det handlar också om kvinnors och mäns olika resmönster samt hur kvinnor och män upplever trygghet och säkerhet.

Under åren 2008-2010 arbetade Boverket med projektet Tryggt och jämnt, som har inneburit en satsning på att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. Inom ramen för projektet har flera broschyrer och rapporter tagits fram som innehåller planeringsmetoder, inspiration och tips på vad man bör tänka på i arbetet med trygghet och jämställdhet: [Trygghetsvandring – tankar på vägen](#); [Plats för trygghet – inspiration för stadsutveckling](#); [Vidga vyerna – planeringsmetoder för trygghet och jämställdhet](#); [Jämställdhet på dagordningen – planera för ett tryggt och jämställt samhälle](#).

Boverket delar ut stöd till utvecklingsprojekt för jämställda offentliga miljöer. Läs mer om stödet på [Boverkets webbplats](#).

Jämställdhet i ÖP:

I arbetet med översiktsplanen är det viktigt att fundera över kvinnors och mäns behov i vardagen och att ta reda på om behoven skiljer sig åt på något sätt. Detta kan göras genom att könsuppdelad statistik används som underlag, exempelvis resvaneundersökningar.

Aspekter som bör analyseras särskilt ur ett jämställdhetsperspektiv i översiktsplanearbetet är:

- möjligheten till kollektivt resande respektive resande med bil i kommunen
- kopplingen mellan bostad, skola, förskola och arbetsplatser i kommunens orter
- trygghetsupplevelsen längsmed exempelvis gång- och cykelstråk
- vilka konsekvenser kommande beslut utifrån översiktsplanen får för kvinnor respektive män i fråga om exempelvis levnadsvillkor, tillgång till aktuella förbättringsåtgärder eller resursfördelning

Integration

Integration är inget vedertaget begrepp men beskriver en process av ömsesidig anpassning mellan en majoritetsbefolkning och en minoritet, där ambitionen om samma villkor för delaktighet och utveckling i samhället är både utgångspunkt och mål.

Segregation handlar om de fysiska förhållanden som innebär att olika befolkningsgrupper bor i olika delar av våra städer och orter. Eftersom olika stadsdelar och bostadsområden erbjuder olika livsvillkor, bidrar det till utanförskap för dem som bor i de områden som har sämst förutsättningar. Det förhindrar också att människor med olika livserfarenheter möts. För att skapa integration behöver segregationen motverkas och för att nå dit krävs fysiska

åtgärder men också en rad sociala insatser. Det som kan kopplas till fysiska insatser handlar om exempelvis blandade upplåtelseformer, ombonade utemiljöer, att skapa trygghet, mötesplatser, bra kommunikationer och så vidare. Statistik som visar boendesegregationsindex på kommunnivå finns på [Statistiska centralbyråns webbplats](#).

Integration i ÖP:

I arbetet med översiktsplanen är det viktigt att uppmärksamma kommunens samtliga delar, och att fundera över hur resurserna fördelas mellan orter eller mellan olika delar av en stad eller större ort.

Aspekter som bör analyseras särskilt ur ett integrationsperspektiv i översiktsplanearbetet är:

- hur och var satsningar på utemiljön görs i kommunens orter
- möjligheten till bra kommunikationer såväl kollektivtrafik som gång- och cykelstråk i och till samtliga bostadsområden i kommunen
- trygghetsupplevelsen i kommunens olika orter och inom kommunens olika bostadsområden

Barnrättsperspektiv

Barnkonventionens huvudprinciper innebär att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att det är barnens bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet, att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas samt att barnet har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör honom eller henne. Barnet ska vidare ges möjligheter för rekreations- och fritidsverksamhet samt god tillgång till alla viktiga samhällstjänster, inklusive utbildning, hälsa och socialtjänst vid behov. Samtliga principer har kopplingar till fysisk planering. Barn upplever livsmiljön på ett helt annat sätt än vuxna och detta är viktigt att tänka på vid planeringen. Barn uttrycker sig inte heller på samma sätt som vuxna vilket är bra att ha med sig i samarbete med barn i en planprocess. Enlig barnkonventionen är varje människa under 18 år ett barn.

Att planera med ett barnrättsperspektiv innebär att bedöma den tilltänkta översiktsplaneringens konsekvenser för barns rättigheter och ge de barn som påverkas av beslutet en möjlighet att fritt och under barnanpassade villkor uttrycka sina åsikter. Underlaget ska sedan beaktas i den fortsatta planeringen och som regel ges företräde om det uppstår en konflikt med andra intressen. Ett sådant förhållningssätt utgår från barnkonventionens huvudprincip att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som berör barn. Barnets bästa ska med andra ord väga tungt och ofta, men inte alltid, vara avgörande för beslutets innehåll eller åtgärdens utformning. När man fastställer vad barnets bästa är utgår man från barnets rättigheter och barnets egna åsikter i frågan (givet att de berörs). Det är därmed inte fråga om subjektiv bedömning utan en analys utifrån barnkonventionens innehåll och barnets egna, informerade åsikt.

Om det i en planeringssituation ändå visar sig att det finns en konflikt mellan vad som är barnets bästa och det förslag man utreder är det viktigt att se till vilka alternativ som finns. Kan den tilltänkta planen på bebyggelse justeras så att lekområdet eller den bilfria genvägen till skolan kvarstår? Kan man förlägga sportanläggningen till ett område som gör att fler barn och även de som bor i hushåll med knappa resurser kan utnyttja den? Kan man omfördela tung trafik eller sänka hastigheten på trafikleden? Om sådana åtgärder blir oproportionerliga utifrån kostnaderna, bör man ändå redovisa vad barnets bästa hade varit och varför detta anses underprioriterat kostnaden för exempelvis en omledning av trafikleden samt hur barnet kompenseras. Det kan t.ex. handla om att göra en ny lekplats, bedöma möjligheten att förlägga skolan på ett annat, säkrare ställe, bygga en gångtunnel eller inrätta gratis kollektivtrafik för barn till fritidsanläggningen.

Göteborgs stad tog 2011 fram skriften [Barnkonsekvensanalys](#) som bland annat innehåller ett verktyg för att göra en barnkonsekvensanalys. Verktøget är främst avsett att användas i detaljplanering men frågeställningarna kan även användas i översiktplaneringen.

Boverket arbetar under 2014/2015 med att ta fram allmänna råd om friyta för fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet samt en vägledning om barns och ungas utemiljöer. Att det finns lämpliga platser för lek är ett allmänt intresse enligt [plan- och bygglagens 2 kap 7 §](#). Det innebär att det av översiktsplanen ska framgå hur kommunen avser att tillgodose detta. Behovet av friyta i närheten av fritidshem, förskola och skola preciseras i 8 kap 9 § plan- och bygglagen.

Barnrättsperspektiv i ÖP:

Barn och unga har rätt till inflytande i planeringsprocessen. Det handlar både om att låta barns synpunkter komma fram och att låta barns synpunkter få betydelse i utformningen av planen i de delar där barn berörs. Det finns olika metoder för att föra dialog med barn, exempelvis gåturer, speciella fokusgrupper med barn osv.

Aspekter som bör analyseras särskilt ur ett barnperspektiv i översiktsplanarbetet är:

- barns rörelsefrihet kopplad till trafiksäkerhet
- närheten till grönområden inom kommunens orter och inom bostadsområdena
- tillgången på lekplatser inom kommunens samtliga bostadsområden
- tillgången på säkra gång- och cykelvägar inom kommunens orter och mellan skolor och bostadsområden

Översiktsplanen kan innehålla riktlinjer och rekommendationer för exempelvis barns tillgång till lekpark, grönområden samt storleks- och kvalitetskrav på skolgårdar och förskolegårdar.

Tillgänglighet

I ett tillgängligt samhälle ges alla möjlighet att delta och vistas i det offentliga rummet på liknande villkor oavsett sina förutsättningar. Därmed handlar den fysiska planeringen både om att överbrygga funktionshinder och om att göra samhället lättförståeligt för alla. Social tillgänglighet omfattar bland annat möjligheten att kunna träffa andra människor och att förstå och våga röra sig i sin omgivning.

Från den 1 februari 2014 fram till den 1 augusti 2015 har kommunen möjlighet att söka ekonomiskt stöd för att inventera tillgängligheten i flerbostadshus. Läs mer om detta på [Boverkets webbplats](#).

Tillgänglighet i ÖP:

I översiktsplanen är det främst den fysiska tillgängligheten som bör behandlas. Ett sätt är att ange riktlinjer för tillgänglighet samt att föreslå åtgärder i befintliga och planerade områden. Det kan handla om åtgärder som för olika samhällsgrupper skapar trygghet och orienterbarhet i det offentliga rummet, såsom belysning och en kontinuitet i utformningen. Det kan också handla om att skapa ett samhälle där män och kvinnor i olika åldersgrupper kan transportera sig och då krävs det exempelvis god trafikplanering med trygga gång- och cykelbanor och en fungerande kollektivtrafik. Att det finns sittmöjligheter i det offentliga rummet såsom på torg, längs gångvägar och så vidare är ett annat sätt att öka tillgängligheten. Det finns också möjlighet att ange områden i översiktsplanen där det är särskilt lämpligt att komplettera med tillgängliga bostäder med exempelvis hiss även i nyproducerade tvåvåningshus samt hissinstallation i befintliga flerbostadshus.

Tillgänglighetsfrågorna ska också behandlas i kommunens riktlinjer för bostadsförsörjning. Se rapportens avsnitt om bostadsförsörjning.

Grönstruktur och friluftsliv

Det som i planerings-sammanhang kallas grönstruktur är allt från större skogsområden till grönområden, parker, alléer, trädgårdar och även vattenmiljöer. Man kan uttrycka det som att grönområdena i städer och tätorter hänger samman, och bildar en helhet, en grön struktur, oberoende av vem som äger eller förvaltar marken.

Grönstrukturen är viktig ur många aspekter. Den utgör värdefulla rekreativmiljöer och ger möjlighet till upplevelser, avkoppling och svalka. Den är viktig för att värna den biologiska mångfalden så att växter och djur kan spridas och föröka sig. Grönstrukturen fyller också en viktig funktion när det gäller att rena luften i en stadsmiljö och för att hantera exempelvis skyfall och översvämningar. Parker, trädgårdar och alléer är också en del av det arkitektoniska uttrycket och vårt kulturarv. Läs mer om grönstruktur på [Boverkets webbplats](#).

Grönstruktur i tätortsmiljö

Ett bra sätt att få överblick över stadens eller tätortens gröna miljöer och att se hur de kan utvecklas och förätas är att ta fram ett grönstrukturprogram/grönstrukturplan. En utgångspunkt kan vara att inventera tätortens grönområden utifrån sociala värden och attraktivitet. Folkhälsoinstitutet har tagit fram en vägledning för hur man kan arbeta med grönområden ur ett folkhälsoperspektiv, [Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa](#). Vägledningen tar upp grönområdets betydelse för den fysiska och psykiska hälsan, attraktivitet och aktiviteter i grönområden, olika befolkningsgruppers behov vid vistelse i grönområden samt visar exempel från kommuner. Den innehåller också en checklista för inventering av grönområden utifrån folkhälsosynpunkt. Läs mer om folkhälsa i avsnittet Folkhälsa i denna rapport.

Ett annat arbetssätt är att analysera eller inventera ekosystemtjänster i ett område. Ekosystemtjänster är dels rekreativvärden och de sociala värden som naturen och det gröna tillhandahåller, men också tjänster eller produkter som vi får från naturliga processer t.ex. infiltrering av vatten, mat och mediciner. Man kan se ekosystemtjänster som ett sätt att synliggöra det som naturen ger för oss människor och ger också möjligheten att värdera det som naturen ger ekonomiskt även om detta kan vara svårt.

En annan fråga som kan tas upp i en grönstrukturplan är möjligheten till odling i staden.

Boverket har tagit fram rapporten ”[Grönstruktur i landets kommuner](#)” där det finns exempel på kommuner som jobbat med grönstrukturplaner.

Inom ramen för naturvårdsarbetet satsar staten 50 miljoner kronor årligen på projekt för lokal naturvård (LONA). Projekten kan exempelvis avse framtagande av underlag som kommunala naturvårds- eller grönstrukturprogram. Läs mer om vad som gäller för bidraget på [Naturvårdsverkets webbplats](#).

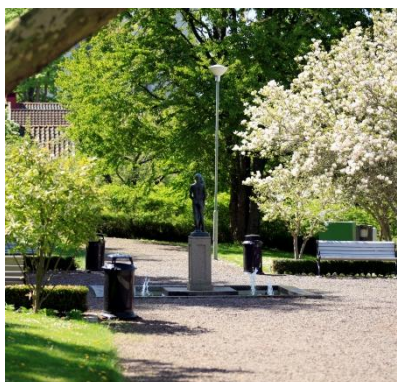
Landskapsstrategi för biologisk mångfald

Länsstyrelsen i Jönköpings län arbetar med en landskapsstrategi med syfte att hitta ett nytt arbetssätt där landskapet står i fokus och där myndigheter, kommuner, organisationer, lantbrukare och markägare arbetar tillsammans mot gemensamt uppsatta mål. Landskapsstrategin finns tillgänglig på [Länsstyrelsens webbplats](#). Länsstyrelsens landskapsstrategi för

biologisk mångfald fungerar som ett användbart underlag i arbetet med grönstrukturen i kommunen för att se vilka åtgärder som kan vara aktuella eller vilka områden som bör utvecklas. Under år 2015 kommer även en handlingsplan för grön infrastruktur att tas fram. Handlingsplanen kommer liksom landskapsstrategin att kunna fungera som ett underlag i kommunens grönstrukturplanering.

Friluftsmål

År 2012 beslutade regeringen om tio mål för friluftspolitiken. Flera av dessa har en tydlig koppling till samhällsplaneringen. Boverket ansvarar för två av målen, mål 1 ”Tillgänglig natur för alla” och mål 5 ”Attraktiv tätortsnära natur”. Tanken är att friluftsmålen ska följas upp på samma sätt som miljömålen. Läs mer om friluftsmålen på [Naturvårdsverkets webbplats](#). Många av friluftsmålen är relevanta i arbetet med en grönstrukturplan.

Grönstruktur och friluftsliv i ÖP:

Kommunen bör i översiktsplanen redovisa hur de gröna strukturerna ska bevaras och utvecklas i kommunens tätorter med omnejd. Det handlar om parker, trädplanterade gator, rekreationsområden, friluftsområden med mera som är viktiga för människors välmående och rehabilitering, barns lek, naturturism och inte minst för att behålla den biologiska mångfalden. Om kommunen har ett grönstrukturprogram fungerar detta som planeringsunderlag och väsentliga delar bör arbetas in i översiktsplanen.

Ett sätt att behandla grönstruktur i översiktsplanen är att ange riktlinjer för grönstrukturens roll i planeringen. Det kan exempelvis gälla avstånd till närmaste grönområde från bostäder, skolor osv. Det kan också handla om ekologiska kompensationsåtgärder i samband med exploatering liksom hur strukturer, såsom gamla grova träd som är svåra att återskapa, kan behållas och ha möjlighet att utvecklas.

Folkhälsa

Folkhälsoarbete innebär att skapa förutsättningar i samhället så att hela befolkningen kan få en god hälsa på lika villkor. Insatser för att främja och förbättra folkhälsan är av stor betydelse för hållbar utveckling. I Sverige finns [elva nationella övergripande mål för folkhälsa](#). Samhällsplaneringens möjligheter är stora när det gäller att påverka människors livsmiljö och därmed också folkhälsan.

Boverket arbetade år 2011-2012 med [ett uppdrag om folkhälsa och hur samhällsplanering kan stimulera till fysisk aktivitet i vardagen](#). Fokus låg på den fysiska planeringen och hur kunskapen om fysisk aktivitet kan användas i översiktsplaneringen, detaljplaneringen eller i planeringsunderlag och konsekvensanalyser. I Boverkets vägledning ”[Planera för rörelse](#)” finns information om hur den byggda miljön kan stödja fysisk aktivitet, om den fysiska planeringens verktyg samt exempel från kommuners arbete. Vägledningen utgår från fyra former av vardagsrörlighet: gång, cykling, lek och friluftsliv.

En god bebyggd miljö som stimulerar till fysisk aktivitet i vardagen bidrar förutom till bättre folkhälsa också till ett myllrande stadsliv, ökad trygghet, ökad rörelsefrihet för sårbara grupper, minskat buller och utsläpp samt minskade kostnader för transportinfrastrukturen. En byggd miljö som stödjer fysisk aktivitet skapar attraktiva städer och orter. Täta bebyggelsemiljöer med god tillgång till service, grönområden och välutvecklat gång- och cykelvägnät främjar fysisk aktivitet och friluftsliv och minskar därigenom riskerna för övervikt, depression, diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar.

Vistelse i grönområden har positiv påverkan på människors fysiska och psykiska hälsa. I Folkhälsoinstitutets vägledning ”[Grönområden för fler – en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa](#)” finns information om grönområdets betydelse för hälsan, olika befolkningsgruppers behov vid vistelse i grönområden, exempel från kommuner samt exempel på metoder för kartläggning av grönområden. Läs mer om grönstruktur i avsnittet Grönstruktur och friluftsliv.

Landstinget fyller en viktig funktion i länets folkhälsoarbete. Under 2014 har landstinget arbetat fram en strategin ”Tillsammans för jämlik hälsa i Jönköpings län”. Strategin kommer att remitteras till berörda aktörer under 2015.

En annan fråga som är starkt kopplad till folkhälsa är bullerproblematiken. Läs mer om buller under Hälsa och säkerhet.

Folkhälsa i ÖP:

Översiktsplanens möjlighet att påverka människors livsmiljö och folkhälsan är bland annat kopplad till frågan om fysisk aktivitet i vardagen. Täta bebyggelsemiljöer med god tillgång till service, grönområden och väl utvecklat gång- och cykelvägnät främjar fysisk aktivitet och friluftsliv och minskar därigenom riskerna för övervikt, depression, diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar.

Översiktsplanen bör konsekvensbeskrivas utifrån ovan nämnda aspekter som kan stimulera till fysisk aktivitet.

Miljömål

Riksdagen har beslutat om 16 miljö kvalitetsmål som ska vara uppnådda inom en generation från beslutsåret, det vill säga till 2020. Undantaget är miljömålet Begränsad klimatpåverkan som ska uppnås senast 2050. Miljömålen beskriver den kvalitet och det tillstånd för Sveriges miljö, natur- och kulturresurser som är ekologiskt hållbara på lång sikt. Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som behöver ske medan etappmål ger en mer preciserad vägledning om vilka åtgärder, planer eller program som krävs.

Idag finns 24 etappmål som antagits av regeringen. Etappmålen finns inom områdena luftföroreningar, farliga ämnen, avfall och biologisk mångfald. Nya etappmål tillkommer efter hand. Miljömålsberedningen har arbetat fram en strategi för långsiktigt hållbar markanvändning. Strategin omfattar tre delbetänkanden och den sista delen, [Med miljömålen i fokus – hållbar användning av mark och vatten SOU 2014:50](#), som också är slutbetänkande har varit på remiss under 2014. Slutbetänkandet innehåller bland annat förslag på etappmål om bevarande av jordbruksmark, grön infrastruktur, anpassning till ett förändrat klimat och dagvatten. Boverket har under 2014 arbetat med en strategi för god bebyggd miljö. Denna kommer bland annat att innehålla förslag på nya etappmål. För att förtydliga miljö kvalitetsmålen innebär har preciseringar tagits fram av regeringen. Information om miljömålen finns på [Miljömålsportalen](#).

Nya regionala miljömål beslutades i april 2013. Jönköpings län berörs av 14 av de 16 nationella målen eftersom det vare sig finns fjäll eller hav i länet. Dessa går det att läsa om i [Länsstyrelsen broschyr "Miljömål i Jönköpings län"](#).

Under år 2014 har Länsstyrelsen initierat ett arbete med att ta fram ett nytt åtgärdsprogram för Hälsans miljömål där bland annat miljömålet "God bebyggd miljö" och "Frisk luft" ingår. Åtgärdsprogrammet ska gälla för åren 2016-2020. Eventuella åtgärder som berör översiktsplaneringen behöver inarbetas i översiktsplanen.

Miljömål i ÖP:

Översiktsplanen bör redovisa vilken påverkan föreslagna planer har för berörda miljö kvalitetsmål. Då översiktsplanen är en plan som tar sin utgångspunkt i den fysiska miljön är den starkt kopplad till miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. En bra utgångspunkt för planeringen är de [10 preciseringar som beskriver God bebyggd miljö](#). Det finns även anledning att belysa en god bebyggd miljö och preciseringarna utifrån de olika förutsättningar som barn, unga, gamla, kvinnor, män och så vidare har i förhållande till sin miljö, då vad som är en god miljö kan skilja sig åt för olika grupper.

För vissa andra miljömål såsom Frisk luft, finns det en tydlig koppling till god bebyggd miljö. Till [miljömålet Frisk luft finns preciseringar](#) som anger riktvärden för olika luftföroreningar. Dessa är satta med hänsyn till känsliga grupper och är betydligt mer ambitiösa än de värden som utgör miljö kvalitetsnormer för luft, se avsnittet MKN för luft. En god samhällsplanering bör sträva efter att klara preciseringarna i miljömålet Frisk luft.

Preciseringarna av miljömålet God bebyggd miljö kan utgöra grunden i konsekvensbeskrivningen i en översiktsplan. En bra översiktsplan analyserar planförslaget utifrån samtliga dessa aspekter.

Bostadsförsörjning

Den 1 januari 2014 ändrades [bostadsförsörjningslagen \(2000:1383\)](#) vilket innebar ett tydliggörande av kommunens ansvar för bostadsförsörjningsfrågan. Kommunen ska ha riktlinjer för bostadsförsörjningen som ska antas varje mandatperiod. Riktlinjerna ska utgöra underlag för översiktsplaneringen.

I samband med ändringen av bostadsförsörjningslagen har också frågan stärkts i plan- och bygglagen. Förändringar i planlagstiftningen har skett vad gäller innehållet i översiktsplanen. Från och med den 1 juli 2014 ska det av översiktsplanen framgå hur kommunen avser att tillgodose det långsiktiga behovet av bostäder ([3 kap 5 § PBL](#)). Sedan årsskiftet 2013/2014 är bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet också ett allmänt intresse enligt plan- och bygglagens andra kapitel.

Länsstyrelsen anser att tillgänglighetsperspektivet kopplat till bostadsförsörjning är exempel på en sådan fråga som bör behandlas i översiktsplanen. Det kan innebära att riktlinjer anges för kommunens ambition att bygga tillgänglighetsanpassade lägenheter. Läs mer om tillgänglighet i denna rapport avsnitt om mänskliga rättigheter.

Länsstyrelserna har fått ett treårigt regeringsuppdrag (2012-2014) att stödja kommunerna i arbetet med att motverka hemlöshet. Arbetet ska genomföras inom ramen för råd och stöd som länsstyrelserna erbjuder kommunerna i deras arbete med boendeplanering, och ska särskilt uppmärksamma barnfamiljer som drabbas av vräkning.

Länsstyrelsen gör varje år en bostadsmarknadsanalys utifrån den bostadsmarknadsenkät som går till länets samtliga kommuner. Bostadsmarknadsanalysen går att ta del av via [Länsstyrelsens webbplats](#) och kan vara ett bra underlag i kommunens arbete med riktlinjer för bostadsförsörjning.

Bostadsförsörjning i ÖP:

Eftersom det av översiktsplanen ska framgå hur kommunen avser att tillgodose det långsiktiga behovet av bostäder bör översiktsplanen redovisa kopplingen mellan riktlinjerna för bostadsförsörjning/bostadsförsörjningsprogrammet och planerade nybyggnads- eller omvandlingsområden för bostäder. Aspekter som berör människors levnadsvillkor ska vägas in i arbetet med bostadsförsörjningen, det vill säga folkhälsa, mänskliga rättigheter med mera.

Regional utveckling

I den nya plan- och bygglagen från år 2011 har de regionala frågorna fått en starkt roll i översiktsplaneringen. Enligt 3 kap 5 § punkt 4 ska kommunen i översiktsplanen redovisa hur man avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Kommunen är också skyldig att samråda med Regionförbundet Jönköpings län/Region Jönköpings län om förslaget till ny översiktsplan.

Nationell och regional transportplan

Långsiktiga planer för utvecklingen av transportinfrastrukturen görs både på nationell och regional nivå. Den nationella planen tas fram av Trafikverket och innehåller bland annat investeringar på järnvägsnätet och de större vägstråken, nationella stamvägar. Den regionala transportplanen tas fram av Regionförbundet och innehåller främst satsningar på de regionala vägarna. De långsiktiga planerna för utveckling av transportinfrastrukturen syftar till att uppfylla de transportpolitiska målen. Den nationella planen finns att läsa på [Trafikverkets webbplats](#). Under år 2014 antog Regionförbundet ”Regional transportplan för Jönköpings län 2014-2025”. Planen kan ses som en revidering och utveckling av den regionala transportplanen för åren 2010-2021. Den regionala transportplanen finns att läsa på [Regionförbundets webbplats](#).

I planerna anges exempelvis större investeringsprojekt på järnvägsnätet bland annat på Jönköpingsbanan samt Vaggerydsbanan och Halmstad-Nässjö Järnväg delen Nässjö-Värnamo. Planerna innehåller även väginvesteringar längs prioriterade stråk, som väg 26/47 Månseryd-Mullsjö, väg 40 Nässjö-Eksjö och förbi Eksjö, väg 32 Sunnerånga – Marbäck, väg 47 förbi Holsbybrunn och väg 27 förbi Bor. Även mindre investeringsprojekt som handlar om satsningar för gång- och cykeltrafik, trafiksäkerhetsåtgärder och tillgänglighetsåtgärder anges.

Det är viktigt att kommunen i sin planläggning tar hänsyn till de prioriterade stråk som anges i den regionala och den nationella transportplanen. Genom att i översiktsplanen ange vilka åtgärder samt vilka vägar och järnvägar som är prioriterade utifrån kommunalt perspektiv kan översiktsplanen fungera som ett underlag för prioritering inom ramen för den regionala transportplanen. Vad gäller utbyggnad av kollektivtrafikanläggningar och gång- och cykelvägar längs statliga vägar strävar Trafikverket efter en samplanering och samfinansiering med kommunen för att möjliggöra fler insatser. Kommunen behöver därmed ta sitt ansvar genom att bekräfta de projekt som är på gång samt sådana projekt där kommunen har avsatt pengar för ett genomförande. Genom att ange prioriterade kollektivtrafik-, gång- och cykelåtgärder utifrån kommunalt perspektiv ökar möjligheterna till att åtgärder kan komma till stånd.

Nationell och regional transportplan i ÖP:

Projektförslagen i transportplanerna ska återspeglas i översiktsplanens ställningstaganden om mark- och vattenanvändning. Det innebär att projektförslagen bör redovisas i den mån det är möjligt och att översiktsplanens utbyggnadsförslag samt förslag till andra åtgärder sätts i förhållande till projekten i transportplanen.

Regional utvecklingsstrategi (RUS)

Regionförbundet (Region Jönköpings län efter 1 januari 2015) har ett uppdrag från regeringen som innebär att ta tillvara regionens möjligheter och främja hållbar utveckling och tillväxt. I juni 2013 antog regionstyrelsen en Regional Utvecklingsstrategi (RUS) i vilken en rad aktörer deltagit. Den Regionala utvecklingsstrategin delas in i två målområden: Näringsliv och Livsmiljö. Inom målområdena finns fyra delstrategier som bygger på styrkor och svagheter i Jönköpings län: En internationellt ledande industriregion, Ett breddat näringsliv med betoning på kunskapsintensiva företag, Ett inkluderande samhälle och En global livsmiljö. Strategin finns på [Regionförbundets webbplats](#). För närvarande pågår arbete med att ta fram handlingsplaner med syfte att precisera insatserna för att förverkliga målen i den regionala utvecklingsstrategin. I kommunens översiktsplanering behöver man förhålla sig till den regionala utvecklingsstrategin och Länsstyrelsen bedömer att det i första hand är handlingsplanerna som blir viktiga underlag för översiktsplaneringen när dessa är framtagna. Regionförbundet Jönköpings län har under hösten 2014 påbörjat ett arbete med en så kallad regional översiktlig planering vilket bland annat innebär en utveckling av RUS till att också innefatta en geografisk och rumslig dimension.

Exempel på frågor som är viktiga utifrån utvecklingsstrategin är ett breddat näringsliv i form av kunskapsintensiva tjänster och produkter samt skolor med upptagningsområde i flera kommuner. Ökade möjligheter till studie- och arbetspendling är viktiga för att öka den funktionella studie- och arbetsmarknaden för både kvinnor och män. Tillgången till god IT-infrastruktur och god tillgång till bredband är en annan viktig fråga. Hur natur- och kulturvärden kan utvecklas som en del i arbetet med attraktivitet är ytterligare aspekter. Även bostadsmiljöer och ett varierat bostadsutbud är viktiga faktorer ur attraktivitetssynpunkt.

I arbetet med översiktsplanen är det bra att föra en dialog med Regionförbundet om hur den regionala utvecklingsstrategin kan användas som underlag och därigenom bidra till en hållbar utveckling av kommunen.

RUS i ÖP:

I de avseenden det regionala utvecklingsarbetet påverkar beslut om mark- och vattenanvändningen i kommunen bör detta integreras i översiktsplanen. Det handlar bland annat om mellan-kommunala frågor såsom infrastruktur, företagsetableringar som har betydelse för arbetspendling samt skolor med upptagningsområde i flera kommuner.

Landsbygdsprogrammet och Regionalt serviceprogram

Landsbygdsprogrammet är ett sjuårigt EU-program som ger aktörer och entreprenörer på landsbygden möjlighet att söka bidrag för att starta eller utvidga företag, men också för att höja kompetensen hos företagen. Landsbygdsprogrammet 2007 – 2013 håller på att avslutas. Landsbygdsprogrammet 2014-2020 är under uppstart och kommer att utvidgas i etapper under 2014-2016. Målen för landsbygdsprogrammet är att:

- förbättra konkurrenskraften och tillväxten i jord- och skogsbruket och på så sätt öka sysselsättningen på landsbygden
- ytterligare miljöanpassa det svenska jordbruket, bevara det öppna landskapet och en mångfald av växt- och djurarter
- utveckla en varierad företagsverksamhet och därigenom göra det lättare att leva och arbeta på landsbygden

Länsstyrelserna har fått i uppdrag att ta fram en regional handlingsplan som ska bidra till att de nationella målen i landsbygdsprogrammet 2014-2020 uppfylls. Arbetet med handlingsplanen sker i samråd med kommuner och regionala aktörer. Den regionala handlingsplanen ska verka i samma riktning som och genomföras i linje med den regionala utvecklingsstrategin (RUS) för länet.

Från den 1 april 2014 började ”Regionalt serviceprogram för Jönköpings län 2014-2018” att gälla. Syftet med programmet är att stärka tillgången till dagligvaror och drivmedel samt främja lokala servicelösningar på landsbygden. Jönköpings län har en positiv befolkningstillväxt men flera utmaningar finns för de mindre kommunerna som har negativ befolkningsutveckling och försämrade möjligheter till bibehållen och utvecklad service utanför huvudorten. Inom det regionala serviceprogrammet kan bidrag exempelvis ges till en landsbygdsbutik för att den ska kunna finnas kvar. Ett krav för att en butik ska få stöttning genom serviceprogrammet är att kommunen har en plan för varuförsörjningen. Översiktsplanen kan i det sammanhanget vara ett lämpligt instrument där kommunen kan redovisa var i kommunen det är viktigt att stödja den lokala servicen.

Landsbygdsprogrammet i ÖP:

I översiktsplanen bör landsbygdsutveckling och näringslivsutveckling tas i beaktande. Detta kan exempelvis innebära en strategi för bredbandsutbyggnad på landsbygden eller insatser som främjar service på landsbygden.

Översiktsplanen bör innehålla en strategi för hur den grundläggande servicen d.v.s. livsmedel och drivmedel ska säkerställas på landsbygden.